

Med fokus på køn er målet et ligestillet samfund

Nordisk ligestillingssamarbejde 2006-2010

dansk, norsk, svenska, suomi, íslenska

Med fokus på køn er målet et ligestillet samfund

Nordisk ligestillingssamarbejde 2006-2010 - dansk, norsk, svenska, suomi, Íslenska

ANP 2006:702

© Nordisk Ministerråd, København 2005

ISBN 92-893-1263-7

Tryk: Arco Grafisk A/S

Layout: Publikationsenheden NMR

Oplag: 1500

Trykt på miljøvenligt papir som opfylder kravene i den nordiske miljøsvanemærkeordning.

Publikationen kan bestilles på www.norden.org/order. Flere publikationer på

www.norden.org/publikationer

Printed in Denmark

Nordisk Ministerråd

Store Strandstræde 18

1255 København K

Telefon (+45) 3396 0200

Fax (+45) 3396 0202

Nordisk Råd

Store Strandstræde 18

1255 København K

Telefon (+45) 3396 0400

Fax (+45) 3311 1870

www.norden.org

Det nordiske samarbejde

Det nordiske samarbejde er et af de ældste og mest omfattende regionale samarbejder i verden. Det omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige samt Færøerne, Grønland og Åland. Samarbejdet styrker samhørigheden mellem de nordiske lande med respekt for de nationale forskelle og ligheder. Det øger mulighederne for at hævde Nordens interesser i omverdenen og fremme det gode naboskab.

Samarbejdet blev formaliseret i 1952 med *Nordisk Råds* oprettelse som forum for parlamentarikerne og regeringerne i de nordiske lande. I 1962 underskrev de nordiske lande Helsingfors-aftalen, som siden har været den grundlæggende ramme for det nordiske samarbejde. I 1971 blev *Nordisk Ministerråd* oprettet som det formelle forum til at varetage samarbejdet mellem de nordiske regeringer og de politiske ledelser i de selvstyrende områder, Færøerne, Grønland og Åland.

Med fokus på køn er målet et ligestillet samfund Nordisk ligestillingssamarbejde 2006-2010 (dansk version)	7
Fokus på kjønn for et likestilt samfunn Nordisk likestillingssamarbeid 2006-2010 (norsk versjon)	25
Med fokus på kön är målet ett jämställt samhälle Nordiskt jämställdhetssamarbete 2006-2010 (svensk version)	43
Huomio sukupuoleen – tavoitteena tasa-arvoinen yhteiskunta – Pohjoismainen tasa-arvoyhteistyö 2006–2010 (suomenkielinen versio)	61
Með áherslu á kynferðier stefnt að jafnréttissamfélagi Norrænt jafnréttissamstarf 2006-2010 (íslensk útgáfa)	79

Med fokus på køn er målet et ligestillet samfund

Nordisk ligestillingssamarbejde 2006-2010

Dansk version

Indhold

1. Nordisk ligestillingspolitik overfor nye udfordringer.....	9
2. Kønsmainstreaming i Nordisk Ministerråd.....	12
3. Prioriterede temaer 2006-2010.....	14
3.1 Køn og magt.....	14
3.1.1 Indsatsområder.....	16
3.2 Køn og ungdom.....	17
3.2.1 Indsatsområder.....	18
4. Køn, Kultur og kommunikation.....	20
5. Organisering af det nordiske ligestillingssamarbejde.....	21
5.1 Nordiske samarbejdspartnere.....	21
5.2 Internationale samarbejdspartnere.....	22
5.3 Nabolandsamarbejdet.....	22

1. Nordisk ligestillingspolitik overfor nye udfordringer

Igennem sit 30-årige virke for ligestilling har Nordisk Ministerråd arbejdet for at udvikle de nordiske samfund mod større ligestilling mellem kønnene. Det aktive arbejde for ligestilling er kendetegnende for de nordiske demokratier.

Ligestilling indebærer en jævn fordeling af magt og indflydelse, at kvinder og mænd skal have de samme rettigheder, pligter og muligheder indenfor alle områder i livet samt et samfund frit fra kønsrelateret vold.

I et ligestillet samfund bidrager begge køn med ressourcer og talent. Ligestilling har dermed betydning for værdiskabelsen og for udviklingen og fornyelsen af nationale politikområder som velfærd, arbejde og erhvervsudvikling.

Ligestilling handler om grundlæggende værdier som respekt, ligeværd, forståelse, livskvalitet og identitet. Det nordiske samarbejde om ligestilling mellem kønnene bygger på en fælles tradition og er til gensidig nytte de nordiske lande og selvstyrende områder imellem, fordi de står overfor mange af de samme problemstillinger. Det er nærliggende for de nordiske velfærdssamfund at udveksle erfaringer, udnytte hinandens viden og føre politiske diskussioner.

I dag står det nordiske ligestillingsarbejde over for nye problemstillinger, som afspejler den øgede globalisering og supplerer traditionelle ligestillingsområder. Blandt udfordringerne er ændringer i de unges opfattelser af, hvordan deres muligheder påvirkes af køn, befolkningens aldring, omstruktureringen af arbejdslivet, globalisering og det flerkulturelle samfund.

Mennesker i Norden adskiller sig fra hinanden ved etnisk tilhørsforhold, social eller regional baggrund, generation, familiesituation, seksuel

orientering eller fysisk tilstand. En aktuell udfordring for ligestillingspolitikken er, hvordan den kan opfange mangfoldigheden og inkludere alle grupper i beslutningsprocesser og i den offentlige debat, indenfor hvilken ligestillingspolitikken formes.

Det nordiske fokus på mænd og ligestilling, som er unikt i international sammenhæng, er et godt eksempel på fordelene ved og nødvendigheden af at inddrage flere grupper i ligestillingsarbejdet.

Når både kvinders og mænds forskellige kompetencer, kundskaber og erfaring får mulighed for at blive taget i betragtning, påvirker de og beriger udviklingen indenfor alle samfundsområder. Både kvinder og mænd skal gives mulighed for at påtage sig nye opgaver og give andre fra sig, i arbejdslivet såvel som i familien. Mænds aktive deltagelse i ligestillingsarbejdet er en forudsætning for at nå målet om et ligestillet samfund. Der ligger i denne sammenhæng en særlig udfordring i også at få mænd fra forskellige etniske, religiøse og kulturelle grupper med i ligestillingsarbejdet.

Nordiske kvinders og mænds muligheder for at forene forældreskab, omsorgsarbejde, arbejdsliv og politisk deltagelse har en tæt sammenhæng med velfærdsstatens og omsorgspolitikens udvikling.

Siden 1960'erne har etableringen af de nordiske velfærdsstater og lovgivning på ligestillingsområdet indfriet store dele af de ligestillingspolitiske målsætninger, mens andre vigtige spørgsmål, ikke mindst i arbejdslivet, til dels stadig er uløste. Arbejdsmarkedet, uddannelsessektoren og erhvervslivet i de nordiske lande og selvstyrende områder er stadig kønsopdelt. Ledelsesposter i erhvervslivet domineres af mænd. Det samme gælder forskning. Trods positive forandringer i mænds medvirken i omsorgen for børnene, har kvinder fortsat ofte hovedansvaret for arbejdet med hjem og børn både i familien og i offentlige omsorgsinstitutioner og førskoletilbud. I de fleste nordiske lande og selvstyrende områder er mænds brug af forældreorlov kun i nogen grad slået igennem. Vold mod kvinder og børn samt handel med mennesker til prostitution er fortsat alvorlige problemer – også i Norden.

Ligestillingspolitik er en proces i stadig forandring. Den påvirkes både af den almene samfundsudvikling og af forskellige aktører, som deltager i ligestillingsarbejdet i den statslige sektor, i arbejdsmarkedets organisationer og i de frivillige organisationer. Et samfund i udvikling fordrer en ligestillingspolitik i udvikling. Nordisk Ministerråd vil arbejde for at ind-

drage ligestillingsområdets mange forskellige aktører i ligestillingspolitikken.

Det gode nordiske ligestillingsarbejde skal forsat især tage udgangspunkt i samarbejdet mellem de nordiske lande og selvstyrende områder, men en dynamisk og livskraftig ligestillingspolitik indenfor det nordiske samarbejde bør også have stor betydning i Nordens naboland og for Nordens rolle i Europa.

2. Kønsmainstreaming i Nordisk Ministerråd

De nordiske ligestillingsministre har traditionelt haft det primære ansvar for at sikre ligestillingsindsatsen indenfor Nordisk Ministerråd. Men i 1997 vedtog Nordisk Ministerråd en handlingsplan med henblik på at integrere ligestillingsarbejdet i det samlede nordiske arbejde. Denne handlingsplan blev fulgt op i juni 2000, hvor de nordiske samarbejdsministre besluttede, at det er de enkelte ministerråd, der fremover skal have det overordnede ansvar for at fremme ligestillingen indenfor egne samarbejdsområder og institutioner. Ministerrådene skal herefter i deres årsberetninger gøre rede for, hvordan køns- og ligestillingsperspektivet er blevet varetaget indenfor deres områder.

MR-JÄM har efterfølgende haft ansvar for at igangsætte særlige initiativer for at fremme ligestillingen på de områder, hvor der er behov for en specifik ligestillingsindsats.

Udover at give de forskellige ministerråd ansvar for at vurdere deres egne aktiviteter i et ligestillingsperspektiv, er der igangsat en række konkrete mainstreaming initiativer indenfor Nordisk Ministerråd. Samarbejdsministrene har vedtaget at Nordisk Ministerråds budgetter skal indeholde en analyse af fordelingen af midler ud fra et køns- og ligestillingsperspektiv. Et ligestillingsperspektiv skal desuden indarbejdes i informations- og oplysningsvirksomheden og i beslutningsprocesserne blandt andet gennem regelmæssig udgivelse af kønsopdelt statistik.

Der er endvidere udarbejdet klare retningslinjer for kvinders og mænds repræsentation i de forskellige samarbejdsorganer. Alle ledende organer i Nordisk Ministerråd har ansvar for indarbejdelse af ligestilling i egen virksomhed.

For at sikre at integreringen af køns- og ligestillingsperspektivet fortsat skrider frem indenfor Nordisk Ministerråd, følger ligestillingsministrene op på hvordan de andre ministerråd arbejder. På ligestillingsministrenes initiativ vil der derfor fremover årligt blive afgivet en rapport til Nordisk Råd om integreringen af ligestillingsperspektivet i det nordiske samarbejde.

3. Prioriterede temaer 2006-2010

De nordiske landes ligestillingsarbejde er meget omfattende og det nordiske samarbejde kan ikke berøre samtlige ligestillingsområder. Nordisk Ministerråd har valgt at prioritere to hovedområder for det nordiske ligestillingssamarbejde 2006-2010, nemlig *Køn og Magt* samt *Køn og Ungdom*.

Initiativer på begge områder vil med udgangspunkt i målet om nordisk nytte tage fat i emner, som de nordiske lande og selvstyrende områder har fælles interesse i. Konkrete projekter indenfor det nordiske ligestillings-samarbejde vil blive præsenteret i årlige handlingsplaner, som godkendes af ligestillingsministrene, MR-JÄM.

Nye grupper af kvinder og mænd med forskellige sociale, kulturelle, etniske, seksuelle og identitetsmæssige baggrunde træder ind på den nordiske scene og formulerer nye forventninger til ligestillingsarbejdet i Norden. For at sikre ligestilling blandt alle grupper i de nordiske samfund er det nødvendigt, at Nordisk Ministerråd integrerer et tværgående minoritetsperspektiv i samtlige af de kommende initiativer på ligestillingsområdet.

Nutidens mangfoldige nordiske samfund skal tænkes med i udviklingen af det nordiske ligestillingsarbejde, både når det gælder nye og gamle nordiske medborgere.

3.1 Køn og magt

På trods af de gode resultater på nogle områder, er det fortsat vigtigt at diskutere hvordan man yderligere kan fremme en ligelig repræsentation af kvinder og mænd.

I de senere år er der blevet udført magtudredninger i Danmark, Sverige og Norge. Nordisk Ministerråd har desuden finansieret flere forskningsprojekter om køn og politik i Norden, for eksempel bogen ”Ligestillede demokratier?” som beskriver de nordiske modeller og den politiske kvindemobilisering i Norden.

Fælles for konklusionerne er, at køn fortsat er strukturerende for politik, arbejdsliv og familieliv, men at der inden for nogle områder er sket en langt større udvikling mod en mere ligelig fordeling af magt og indflydelse mellem kønnene, end der er inden for andre.

Der tegner sig et tydeligt billede for de fleste organisationers vedkommende, hvad enten de er private erhvervsvirksomheder, politiske organisationer, forskningsinstitutioner eller offentlige institutioner: Kvindeandelen falder, jo længere man bevæger sig op i hierarkierne. Der er kun få væsentlige undtagelser fra reglen. Der kan anføres mange årsager til denne tendens, men med fremtidens udfordringer in mente er det værd også at hæfte sig ved det ressource-tab, en sådan ulige fordeling repræsenterer for de nordiske velfærdsstater.

Norden er kendt for sin relativt høje kvinderepræsentation i parlamentariske forsamlinger og regeringer, hvilket er resultatet af en historisk aktiv kvindebevægelse i de enkelte lande. Men på trods af, at kvinder har vundet solid indflydelse i nationale og lokale politiske beslutningsprocesser, er det stadig en væsentlig udfordring at sikre ligestilling mellem kvinder og mænd indenfor de nordiske demokratiers institutioner og politiske organer.

Det er kendt, at det er svært for kvinder at få adgang til ledende positioner i det private erhvervsliv og i den offentlige sektor. Men også indenfor sektorer som offentlig og privat forskning, medier, kultur, religiøse organisationer, idræt, domstolene, retsvæsenet og forsvaret er det vigtigt at rette opmærksomheden mod kvinders underrepræsentation og mænds overrepræsentation på ledende poster.

Hvad angår det kønsopdelte arbejdsmarked og kvinders og mænds reelle muligheder for at kombinere lønnet arbejde og familie, er det et helt afgørende problemfelt, som fortsat kræver fokus.

Det nordiske forskningsprogram ”Køn og vold i Norden”, som i den foregående samarbejdsperiode 2000-2005 er blevet administreret af NordForsk (tidligere NorFa), har skabt nyttig viden til brug i indsatsen mod vold mod kvinder. I tillæg til dette er det af stor betydning, at fokus

også rettes mod minoritetsgrupper i Norden for at sikre, at støtten til ofre-
ne omfatter alle kvinder, og at der sættes ind i forhold til alle grupper af
mænd, der udøver vold.

Der er også behov for at fortsætte indsatsen mod handel med menne-
sker, især handel med kvinder til prostitution. De nordiske regeringer og
Nordisk Ministerråd har gjort en stor indsats på dette område, men en
bedre koordinering af de mange forskellige indsatser, som eksisterer i
Norden og i nabolandene, vil kunne styrke det nordiske samarbejde.

3.1.1 Indsatsområder

Nordisk Ministerråds prioriterede indsatsområder omkring temaet ”køn
og magt” under samarbejdsperioden inddrager alle minoritetsaspektet og
omfatter følgende initiativer:

- At initiere samarbejde med Ministerrådet for Social- og Sundheds-
området omkring velfærdsmodellen og udfordringer i ligestillings-
politikken. I dette arbejde skal resultater med relevans for ligestil-
lingsarbejdet fra velfærdsforsknings-programmet udnyttes
- At initiere samarbejde med Ministerrådet for Arbejdsmarked og
Arbejds miljø, Ministerrådet for Lovgivning, Ministerrådet for Finans
og Ministerrådet med ansvar for erhvervsspørgsmål (MR-NER)
omkring temaer som småbørnsforældres rettigheder og familiepolitik i
Norden, deltagelse og indflydelse i arbejdslivet, det kønsopdelte
arbejdsmarked og arbejdsfordelingen i omsorgsarbejde
- At initiere samarbejde med Ministerrådet med ansvar for erhvervs-
spørgsmål og Ministerrådet for Arbejdsmarked og Arbejds miljø om-
kring økonomisk ejerskab, erhvervsaktivitet og ledelse i erhvervslivet
- At fortsætte samarbejdet med Ministerrådet for Finans omkring inte-
grering af et køns- og ligestillingsperspektiv i de enkelte landes
budgetter
- At arrangere en nordisk konference for at diskutere køn, magt, effek-
ten af hidtidig ligestillingspolitik og hvorvidt lovgivning og politik har
ført til et mere ligestillet Norden
- At fortsætte det nordiske samarbejde for at fastholde opmærksom-
heden omkring mænds vold mod kvinder

- At fortsætte samarbejdet med Ministerrådet for lovgivning, social- og sundhedsområdet og for uddannelsesområdet omkring aktiviteter mod handel med mennesker til prostitution.

I fortsættelse af kønsmainstreaming-arbejdet i det nordiske samarbejde vil MR-JÄM fortsat følge op på Nordisk Ministerråds arbejde for at styrke den lige repræsentation af kvinder og mænd i de nordiske samarbejdsorganer i Nordisk Ministerråd.

3.2 Køn og ungdom

Nordisk Ministerråd vil i programperioden prioritere aktiviteter omkring temaet unge, køn og ligestilling.

Kønsidentiteterne blandt drenge og piger er i forandring. Der er behov for mere viden om, hvordan drenges og pigers kønsidentitet og kønsbestemte valg formes af medier, social baggrund, kulturel og etnisk baggrund, forbrugsvaner og egne forventninger, hvis vi skal imødegå en ny stereotypisering af de unges køn. Konsekvenser af drenges og pigers tidlige valg og socialisering skal belyses.

Undersøgelser i Norden viser tydelige tegn på, at det nordiske arbejdsmarked stadig er præget af kønsopdeling og stereotype forestillinger om kvinders og mænds "naturlige" erhverv. En stærk kønsopdeling på fag, erhverv og stillingskategorier er en barriere for ligestilling af kvinder og mænd på arbejdspladsen. Som led i indsatsen mod det kønsopdelte arbejdsmarked skal der sættes ind inden det tidspunkt, hvor de unge tager beslutning om fremtidig beskæftigelse. Derfor skal fokus rettes mod den uddannelses- og erhvervsvejledning samt erhvervspraktik, drenge og piger tilbydes.

Der er også behov for at sætte fokus på kønnets betydning i arbejdet for at forbedre drenges og pigers livsstil, trivsel og sundhed og for at kunne målrette det forebyggende arbejde. Der skal sættes debat i gang blandt de unge om trivsel og sundhed med udgangspunkt i et køns-perspektiv, fordi hidtidige initiativer har vist sig utilstrækkelige. Samtidig er det vigtigt, at en dialog med drenge og piger foregår på deres betingelser og ud fra deres synsvinkel.

Snævre medie billeder af kvinder og mænd og strenge krav til krop, udseende og konkurrence dygtig adfærd giver drenge og piger et begrænset register af forbilleder og aktiviteter at vælge fra, når de skal udvikle egen identitet. Med den stigende seksualisering af det offentlige rum er der samtidig sandsynlighed for, at en meget begrænset definition af seksualitet og ofte kønsstereotype billeder af køn kommer til at påvirke drenges og pigers livssituation. I denne sammenhæng ligger der en særlig udfordring i at tilvejebringe viden om kønsopfattelserne hos unge kvinder og mænd fra etniske minoritetsgrupper i Norden.

Alt for mange drenge og piger er vidner til vold, og nogle oplever vold næsten dagligt. Unge udøver vold mod andre unge, bliver selv udsat for vold og er vidne til vold i skolen eller på gaden. Mange unge oplever mobning, som til tider har stærkt traumatiserende konsekvenser på langt sigt. De konfronteres med vold i TV, i biografilm og i computerspil. Vold indtager en plads i såvel drenges som pigers liv, men er mere dominerende hos drenge. Vi ved, at der kan eksistere sammenhæng mellem oplevelsen af vold tidligt i livet og voldelig adfærd eller indtagelse af en offerrolle senere i livet. Derfor kan inddragelse af kønsperspektivet i indsatsen mod mobning og vold tidligt i livet forebygge vold senere i livet.

3.2.1 Indsatsområder

Nordisk Ministerråds prioriterede indsatsområder omkring temaet køn og ungdom i programperioden inddrager alle minoritetsaspektet og omfatter følgende initiativer:

- At initiere samarbejde med Ministerrådet for Uddannelse og Forskning, Ministerrådet for Kultur og Medborger og Forbrugsudvalget omkring drenges og pigers valg af uddannelse, erhverv, livsstil og kønsroller
- At initiere samarbejde med Ministerrådet med ansvar for højere uddannelse og for Skolesamarbejde, Ministerrådet med ansvar for Børn & Unge samt Nordisk Samarbejdskomité om temaet unge, køn og indflydelse

- At initiere undersøgelser af indhold og udvikling af computerspil i et kønsperspektiv i samarbejde med Ministerrådet for Kultur og Ministerrådet for børn & unge
- At initiere samarbejde omkring temaet ungdom og sundhed i et kønsperspektiv med Nordisk Ministerråds Ungdomskomiteé og Ministerrådet for Social- og Sundhedsområdet
- At udbrede information om resultaterne fra det nordiske projekt ”Hvordan pornografiens udbredelse påvirker drenge og pigers opfattelse af køn”, og indbyde Ministerrådet for Erhverv og Ministerrådet for Kultur til samarbejde omkring temaet køn og pornografi
- At udbrede information om resultaterne fra det Nordiske forskningsprogram, køn og vold.

4. Køn, Kultur og kommunikation

Støtte til fin- og folkekultur, udveksling af kunstnere og koordinering af det nordiske kunst- og kulturliv har udgjort en vigtig del af det nordiske samarbejde. Et kønsperspektiv på denne centrale del af samarbejdet kan bidrage til at styrke og forny kultursamarbejdet. Køn har betydning, når man ser på, hvad som skabes indenfor kunst og kultur – og af hvem. Og køn har betydning for, hvordan kunst og kultur formidles.

Samtidig er kunsten formidler af strukturelle elementer i samfundet som køn, etnicitet og kulturelle mønstre. Ofte har kunsten en kritisk eller øjenåbnende vinkel på disse fænomener. Derfor er det også særlig vigtigt at være opmærksom på, hvordan kunst og kultur tematiserer køn og ligestilling.

Et familiemønster i stærk forandring er også en del af nordisk kultur og modernitet. De unge oplever forandringer i opfattelserne af køn og nye forventninger til fremtidens opfattelser af køn. De unges identitet påvirkes blandt andet via reproduktion af kønsbilleder i massemedier, computerspil, kultur og kommunikation. I massemedier og massekommunikation fremstilles kvinder og mænd forskelligt og afhængigt af etnisk, kulturel eller anden form for tilhørsforhold. Et centralt spørgsmål er, hvordan stereotyper om køn (og andre strukturerende kategorier) bliver formidlet, måske forstærket, gennem kunst, medier og pornografi.

Nordisk Ministerråd vil arbejde bredt med at sætte problemstillinger, som udspringer af køn, kultur og kommunikation, på den nordiske dagsorden.

Et spørgsmål, som er relevant i denne sammenhæng er også, om vi gennem kunst og kultur kan arbejde for integration og ligestilling i fremtiden?

5. Organisering af det nordiske ligestillingsamarbejde

De nordiske landes ministre med ansvar for ligestilling har samarbejdet i snart mere end 30 år om spørgsmål af fælles nordisk interesse. Som hovedregel finder nordisk samarbejde sted, hvor der er konkret nordisk nytte. Det nordiske ligestillingsamarbejde koordineres i samarbejde mellem Ministerrådet for Ligestilling (MR-JÄM), Embedsmandskomiteén for Ligestilling (ÄK-JÄM) og de andre nordiske samarbejdsområders ministerråd.

5.1 Nordiske samarbejdspartnere

MR-JÄM vil indenfor samarbejdsprogrammets løbetid udvikle samarbejdet med andre Ministerråd omkring politisk aktuelle temaer. Hensigten er, som led i mainstreamingstrategien, at sætte fokus på køn indenfor områder, som tidligere har været forsømte eller for at skabe synergi gennem arbejde på tværs.

Det nordiske ligestillingsområde samarbejder med ministerier, nationale myndigheder, kønsforskningsenheder, kvinde- og mandeorganisationer og forskere indenfor Norden.

Nordisk Institut for Køns- og Kvindeforskning (NIKK) skal initiere, fremme og gennemføre projekter som søger at belyse vigtige ligestillings- og kønspolitiske spørgsmål.

Effektiv formidling af resultater, forskning og fakta i hele Norden er et vigtigt led i processen mod et mere ligestillet samfund.

5.2 Internationale samarbejdspartnere

Der findes stor international interesse for nordisk ligestillingspolitik. Det tyder på, at bevidstheden om værdien af ligestilling i familien, arbejdslivet og i samfundet generelt vokser internationalt.

Det område indenfor nordisk ligestillingssamarbejde, som er særlig vigtigt i europæisk sammenhæng, er kvinders deltagelse i erhvervslivet og i beslutningsprocesser.

Udover et samarbejde med EU's institutioner, herunder også med det kommende europæiske institut for ligestilling, samarbejder de nordiske lande og selvstyrende områder med internationale organisationer som Europarådet, OECD, OSCE og IOM, i den udstrækning det er relevant.

I FN deltager de nordiske lande og selvstyrende områder med ligestillingspolitiske initiativer og bidrager til fastholdelsen af *Platform for Action* for kvinders rettigheder, som blev skabt med kvindekonferencen i Beijing i 1995.

5.3 Nabolandsamarbejdet

Nordisk Ministerråds nabolandsamarbejde med EU-landene Estland, Litauen og Letland bygger på dialog og ligeværdighed, og er baseret på *Nordic Baltic Equality Co-operation Program* godkendt af de nordiske og baltiske ligestillingsministre.

Målet for ligestillingssamarbejdet med de baltiske lande er at arbejde videre med integrering af ligestilling i de politiske beslutningsprocesser på lokalt, regionalt og nationalt niveau og udveksle gode erfaringer.

Samarbejde mellem forskere, kvindeorganisationer og andre NGO'er indgår som en del af dette samarbejde. Samarbejdet med de baltiske lande sigter mod gensidig nordisk-baltisk nytte.

For Nordvest-Ruslands vedkommende bygger samarbejdet på multilaterale relationer mellem de enkelte lande. I samarbejdet skal også medregnes Arktis.

De multilaterale relationer mellem de nordiske og de baltiske lande og Nordvest-Rusland sigter mod at udvikle godt naboskab på baggrund af ønsket om at styrke demokratiet i hele regionen, og skabe rammer for

åbne pluralistiske relationer. Med til disse værdier hører også ligestilling mellem kønnene.

De nordiske ligesom de baltiske lande og Nordvest-Rusland har delvist valgt forskellige veje i arbejdet for ligestilling mellem kønnene. Samarbejdet skal udnytte baltisk, russisk og nordisk ekspertise på ligestillingsproblematikker og udarbejde strategier for gennemførelse af programmer med samme mål. Samtidig er det fortsat vigtigt at støtte kvindernes aktive deltagelse i de demokratiske institutioner i hele regionen.

EU's *nordlige dimension* koncentrerer sig om spørgsmål i den nordlige del af Europa. I Nordisk Ministerråd fortsætter arbejdet med at fastlægge en strategi i relation til EU's nordlige dimension. Alt arbejdet indenfor partnerskabets rammer skal integrere et køns- og ligestillingsperspektiv.

Fokus på kjønn for et likestilt samfunn

Nordisk likestillingssamarbeid 2006-2010

Norsk versjon

Innhold

1. Nordisk likestillingspolitikk overfor nye utfordringer.....	27
2. Gender mainstreaming i Nordisk Ministerråd	30
3. Prioriterte områder 2006-2010	32
3.1 Kjønn og makt.....	32
3.1.1 Satsingsområder.....	34
3.2 Kjønn og ungdom.....	35
3.2.1 Satsingsområder.....	36
4. Kjønn, kultur og kommunikasjon	38
5. Organisering av det nordiske likestillingssamarbeidet	39
5.1 Nordiske samarbeidspartnere	39
5.2 Internasjonale samarbeidspartnere	40
5.3 Samarbeid med nabolandene.....	40

1. Nordisk likestillingspolitikk overfor nye utfordringer

Gjennom sitt 30-årige engasjement for likestilling har Nordisk Ministerråd arbeidet for større likestilling mellom kjønnene i de nordiske landene. Det aktive likestillingsarbeidet er karakteristisk for de nordiske demokratiene.

Med likestilling menes en likelig fordeling av makt og innflytelse, at kvinner og menn skal ha samme rettigheter, plikter og muligheter på alle områder i livet samt et samfunn uten kjønnsrelatert vold.

I et likestilt samfunn bidrar begge kjønn med ressurser og kompetanse. Dermed får likestilling innvirkning på verdiskapingen så vel som på utviklingen og fornyelsen av nasjonale politiske områder som velferd, arbeid og næringsutvikling.

Likestilling handler om grunnleggende verdier som respekt, likeverd, forståelse, livskvalitet og identitet. Det nordiske samarbeidet om likestilling mellom kjønnene bygger på en felles tradisjon og er til gjensidig nytte for de nordiske land og selvstyrte områder, ettersom de står overfor mange av de samme problemstillingene. Det er nærliggende for de nordiske velferdssamfunn å utveksle erfaringer, utnytte hverandres kunnskap og føre politiske debatter.

Som følge av den økte globaliseringen står det nordiske likestillingsarbeidet i dag overfor nye problemstillinger i tillegg til de tradisjonelle likestillingsområdene. Disse utfordringene omfatter endringer i ungdommens oppfatning av hvordan deres muligheter påvirkes av kjønn, befolkningens aldring, omorganiseringer i arbeidslivet, globalisering og et flerkulturelt samfunn.

Menneskene i Norden skiller seg fra hverandre ved etnisk tilhørighet, sosial eller regional bakgrunn, generasjon, familiesituasjon, seksuell leg-

ning eller fysisk tilstand. En aktuell utfordring for likestillingspolitikken er hvordan den kan fange opp mangfoldet og inkludere alle grupper i beslutningsprosesser og i den offentlige debatt hvor likestillingspolitikken formes.

Det nordiske fokuset på menn og likestilling, for øvrig unikt i internasjonal sammenheng, er et godt eksempel på fordelene ved og nødvendigheten av å trekke flere grupper inn i likestillingsarbeidet.

Når både kvinners og menns kompetanse, kunnskaper og erfaring blir tatt i betraktning, vil dette påvirke og berike utviklingen på alle samfunnsområder. Både kvinner og menn må få mulighet til å påta seg nye oppgaver og gi fra seg andre, så vel i arbeidslivet som i familien. En forutsetning for å nå målet om et likestilt samfunn, er at menn deltar aktivt i likestillingsarbeidet. I denne sammenheng ligger det en særlig utfordring i at også menn fra ulike etniske, religiøse og kulturelle grupper inkluderes i arbeidet.

Nordiske kvinners og menns muligheter til å kombinere foreldrerollen, omsorgsarbeid, yrkesliv og politisk deltakelse er nært knyttet til utviklingen i velferdsstaten og omsorgspolitikken.

Siden 1960-tallet har etableringen av de nordiske velferdsstatene og lovgivningen på likestillingsområdet bidratt til at de fleste av målene for likestillingspolitikken er nådd, mens andre viktige spørsmål fremdeles står ubesvart, ikke minst i arbeidslivet. Arbeidsmarkedet, utdanningssektoren og næringslivet i de nordiske land og selvstyrte områder er fortsatt kjønnsdelt. Lederstillingene i næringslivet domineres av menn. Det samme gjelder innen forskning. Til tross for positive endringer i menns deltakelse i omsorgen for barna, er det fortsatt ofte kvinnene som har hovedansvaret for hjem og barn, både i familien og i barnehager og skoler. I de fleste nordiske land og selvstyrte områder har pappapermisjonen bare begrenset suksess. Vold mot kvinner og barn samt menneskehandel til prostitusjon er fortsatt alvorlige problemer – også i Norden.

Likestillingspolitikken er i stadig endring. Den påvirkes både av den generelle samfunnsutviklingen og av de ulike aktørene i likestillingsarbeidet i statlig sektor, i arbeidslivsorganisasjonene og i frivillige organisasjoner. Et samfunn i utvikling krever en likestillingspolitikk i utvikling. Nordisk Ministerråd vil arbeide aktivt for å trekke de mange ulike aktørene inn i likestillingspolitikken.

Det fruktbare nordiske likestillingsarbeidet skal fremdeles hovedsakelig ta utgangspunkt i samarbeidet mellom de nordiske land og selvstyrte områder. Men en dynamisk og livskraftig likestillingspolitikk her bør også ha stor betydning i Nordens naboland og for Nordens rolle i Europa.

2. Gender mainstreaming i Nordisk Ministerråd

Tradisjonelt har de nordiske likestillingsministrene hatt hovedansvaret for å sikre likestillingsarbeidet i Nordisk Ministerråd. I 1997 vedtok imidlertid Nordisk Ministerråd en handlingsplan med sikte på å integrere likestillingsarbeidet i det samlede nordiske arbeidet. Handlingsplanen ble fulgt opp i juni 2000, da de nordiske samarbeidsministrene besluttet at det er de enkelte ministerråd som i fremtiden skal ha det overordnede ansvar for å fremme likestilling innenfor egne samarbeidsområder og organer. Heretter må ministerrådene i sine årsberetninger gjøre rede for hvordan kjønns- og likestillings spørsmålet er blitt varetatt på deres områder.

MR-JÄM har siden hatt ansvaret for å iverksette spesielle tiltak for å fremme likestillingen på de områder som krever særlig innsats.

I tillegg til at ansvaret for å vurdere egne aktiviteter ut ifra et likestillingssyn er overlatt til de ulike ministerrådene, er det satt i gang en rekke konkrete tiltak for "mainstreaming" innenfor Nordisk Ministerråd. Samarbeidsministrene har vedtatt at Nordisk Ministerråds budsjetter skal inneholde en analyse av fordelingen av midler ut ifra et kjønns- og likestillingsperspektiv. Videre skal det innarbeides et likestillingsperspektiv i informasjons- og opplysningsvirksomheten samt i beslutningsprosessene, blant annet gjennom regelmessig utgivelse av statistikk for kjønnsdeling.

I tillegg er det utarbeidet klare retningslinjer for kvinners og menns representasjon i de ulike samarbeidsorganer. Alle ledende organer i Nordisk Ministerråd har ansvar for å innarbeide likestilling i egen virksomhet.

For å sikre at innarbeidingen av kjønns- og likestillingsperspektivet går sin gang innenfor Nordisk Ministerråd, følger likestillingsministrene opp hvordan de andre ministerrådene jobber. Som et ledd i dette vil det

derfor fremover bli avgitt en årlig rapport til Nordisk Råd om integreringen av likestillingsperspektivet i det nordiske samarbeidet.

3. Prioriterte områder 2006-2010

Likestillingsarbeidet i de nordiske land er meget omfattende, og det nordiske samarbeidet kan ikke berøre samtlige likestillingsområder. Nordisk Ministerråd har valgt å prioritere to satsingsområder i perioden 2006-2010, nemlig *Kjønn og Makt* samt *Kjønn og Ungdom*.

Med utgangspunkt i målet om gjensidig nytte vil tiltakene på begge områder omfatte emner av felles interesse for de nordiske land og selvstyrte områder. Konkrete prosjekter vil bli presentert i årlige handlingsplaner, som må godkjennes av likestillingsministrene, MR-JÄM.

Nye grupper av kvinner og menn med ulik sosial, kulturell, etnisk, seksuell og identitetsmessig bakgrunn er i ferd med å entre den nordiske scenen og har nye forventninger til likestillingsarbeidet i Norden. For å sikre likestilling blant alle grupper i de nordiske samfunn, må Nordisk Ministerråd integrere et tvergående minoritetsperspektiv i alle fremtidige tiltak på likestillingsområdet.

Utviklingen av det nordiske likestillingsarbeidet må ta hensyn til mangfoldet i dagens nordiske samfunn, både med hensyn til nye og gamle nordiske medborgere.

3.1 Kjønn og makt

Til tross for vellykkede resultater på enkelte områder er det viktig å diskutere hvordan man kan stimulere ytterligere til lik representasjon av kvinner og menn.

De senere årene er det blitt utarbeidet maktutredninger i Norge, Sverige og Danmark. Nordisk Ministerråd har dessuten finansiert flere forskningsprosjekter om kjønn og politikk i Norden. Deriblant boken "Likestil-

te demokratier?” som beskriver de nordiske modeller og den politiske kvinnemobiliseringen i Norden.

Felles for konklusjonene er at kjønn fortsatt er bestemmende når det gjelder politikk, arbeidsliv og familieliv, men at det på noen områder har skjedd en langt større utvikling mot en likere fordeling av makt og innflytelse mellom kjønnene enn på andre områder.

For de fleste organisasjoners vedkommende tegner det seg et klart bilde, enten det er private næringsvirksomheter, politiske organisasjoner, forskningsinstitusjoner eller offentlige organer: Kvinneandelen synker jo høyere opp man kommer i hierarkiene. Det finnes bare noen få unntak fra denne regelen. En slik tendens kan forklares på mange måter, men med fremtidens utfordringer i bakhodet er det også verd å merke seg det resurstapet som en slik ulik fordeling representerer for de nordiske velferdsstater.

Norden er kjent for en relativt høy kvinneandel i parlamentariske forsamlinger og regjeringer, noe som kan forklares med en historisk aktiv kvinnebevegelse i de enkelte land. Men til tross for at kvinnene har vunnet stor innflytelse i nasjonale og lokale politiske beslutningsprosesser, er det fortsatt en stor utfordring å sikre likestilling mellom kvinner og menn innenfor de nordiske demokratiers institusjoner og politiske organer.

Det er en kjent sak at det er vanskelig for kvinner å vinne innpass i ledende stillinger i det privat næringsliv og i offentlig sektor. Men også innenfor offentlige og private sektorer som forskning, medier, kultur, religiøse organisasjoner, idrett, domstoler, rettsvesen og forsvar er det viktig å rette oppmerksomheten mot kvinners underrepresentasjon og menns overrepresentasjon i ledende posisjoner.

Når det gjelder det kjønnsdelte arbeidsmarkedet og kvinners og menns reelle muligheter til å kombinere lønnet arbeid og familie, er det et helt avgjørende problemområde som krever fortsatt fokus.

Det nordiske forskningsprogrammet ”Kjønn og vold i Norden”, som i den forrige samarbeidsperioden 2000-2005 ble administrert av NordForsk (tidligere NorFa), har gitt oss nyttig kunnskap til bruk i kampen mot vold mot kvinner. I tillegg er det viktig at oppmerksomheten også rettes mot minoritetsgrupper i Norden for å sikre at støtten til ofrene omfatter alle kvinner, samt at det gjøres en innsats i forhold til alle grupper av menn som utøver vold.

Videre er det nødvendig å fortsette kampen mot menneskehandel og særlig handel med kvinner til prostitusjon. De nordiske regjeringer og Nordisk Ministerråd har nedlagt et stort arbeid på dette området, men bedre koordinering av de mange ulike tiltakene som finnes i Norden og nabolandene vil kunne styrke det nordiske samarbeidet ytterligere.

3.1.1 Satsingsområder

Alle Nordisk Ministerråds prioriterte satsingsområder i forbindelse med ”kjønn og makt” i løpet av samarbeidsperioden berører minoritetsaspektet, og omfatter følgende initiativ:

- Å innlede samarbeid med Ministerrådet for helse- og sosialområdet om velferdsmodellen og utfordringer i likestillingspolitikken. Her er det viktig å bruke de resultatene fra velferdsforskningsprogrammet som er relevante for likestillingsarbeidet.
- Å innlede samarbeid med Ministerrådet for arbeidsmarked og arbeidsmiljø, Ministerrådet for lovgivning, Ministerrådet for økonomi og Ministerrådet for næringsliv om temaer som småbarnsforeldres rettigheter og familiepolitikk i Norden, deltakelse og innflytelse i arbeidslivet, det kjønnsdelte arbeidsmarkedet og arbeidsfordelingen i omsorgsarbeidet.
- Å innlede samarbeid med Ministerrådet for næringsliv og Ministerrådet for arbeidsmarked og arbeidsmiljø om økonomisk eierskap, yrkesaktivitet og ledelse i næringslivet.
- Å fortsette samarbeidet med Ministerrådet for økonomi om innarbeiding av et kjønns- og likestillingsperspektiv i de enkelte lands budsjetter.
- Å arrangere en nordisk konferanse for å diskutere kjønn, makt, effekten av likestillingspolitikken så langt samt hvorvidt lovgivning og politikk har ført til et mer likestilt Norden.
- Å fortsette det nordiske samarbeidet for å opprettholde oppmerksomheten rundt menns vold mot kvinner.
- Å fortsette samarbeidet med Ministerrådet for lovgivning, helse- og sosialområdet og for utdanningsområdet om tiltak mot handel med mennesker til prostitusjon.

I forlengelse av arbeidet med ev. ”gender mainstreaming” innenfor det nordiske samarbeidet vil MR-JÄM fortsatt følge opp Nordisk Ministerråds arbeid for å styrke lik representasjon av kvinner og menn i de nordiske samarbeidsorganer i Nordisk Ministerråd.

3.2 Kjønn og ungdom

Nordisk Ministerråd vil i programperioden prioritere aktiviteter knyttet til temaet unge, kjønn og likestilling.

Kjønnsidentiteten blant ungdom er i endring. For å kunne imøtegå en ny stereotypering av de unges kjønn, trenger vi mer kunnskap om hvordan gutters og jenters kjønnsidentitet og kjønnsbestemte valg formes av medier, sosial bakgrunn, kulturell og etnisk bakgrunn, forbruksvaner og egne forventninger. Konsekvensene av gutters og jenters tidlige valg og sosialisering må da belyses.

Undersøkelser i Norden viser tydelige tegn på at det nordiske arbeidsmarkedet fremdeles er preget av kjønnsdeling og stereotype forestillinger om kvinners og menns ”naturlige” yrkesvalg. En sterk kjønnsdeling etter fag, yrke og stillingskategorier er en barriere for likestilling mellom kvinner og menn på arbeidsplassen. Som ledd i kampen mot et kjønnsdelt arbeidsmarked må det iverksettes tiltak før de unge tar en beslutning om fremtidig yrkeskarriere. Derfor må fokus nå rettes mot den utdannings- og yrkesveiledning samt yrkespraksis som de unge blir tilbudt.

Videre er det nødvendig å se nærmere på betydningen av kjønn i arbeidet for bedret livsstil, trivsel og helse blant de unge, slik at det forebyggende arbeidet kan gjøres mer målrettet. Det må skapes debatt blant de unge rundt temaet livsstil og helse, med utgangspunkt i et kjønnsperspektiv. De tiltak som hittil er igangsatt, har nemlig vist seg å være utilstrekkelige. Samtidig er det viktig å få i gang en dialog med ungdommen på deres egne premisser og fra deres ståsted.

Snevre mediebilder av kvinner og menn samt strenge krav til kropp, utseende og konkurransedyktig atferd gir de unge et begrenset register av forbilder og aktiviteter å velge mellom når de skal utvikle sin egen identitet. Med den økende seksualisering av det offentlige rom er det samtidig sannsynlig at en meget begrenset definisjon av seksualitet og ofte stereo-

type bilder av kjønn, vil påvirke gutters og jenters livssituasjon. I denne sammenheng ligger det en særlig utfordring i å samle kunnskap om kjønnsoppfatningen blant unge kvinner og menn fra etniske minoritetsgrupper i Norden.

Altfor mange unge er vitner til vold, og noen opplever vold nesten daglig. Unge utøver vold mot andre unge, blir selv utsatt for vold og er vitne til vold på skolen eller på gaten. Mange unge opplever mobbing, som kan få svært traumatiske følger på lang sikt. De konfronteres med vold på TV, kino og i dataspill. Vold inntar en plass i livet til både gutter og jenter, men er mer fremtredende hos gutter. Vi vet at det kan være en sammenheng mellom opplevelsen av vold tidlig i livet og voldelig atferd eller det å påta seg offerrollen senere i livet. Derfor kan man ved å inkludere kjønnsperspektivet i kampen mot mobbing og vold tidlig i livet, forebygge vold senere i livet.

3.2.1 Satsingsområder

Alle Nordisk Ministerråds prioriterte satsingsområder i forbindelse med kjønn og ungdom i løpet av samarbeidsperioden berører minoritetsaspektet, og omfatter følgende initiativ:

- Å innlede samarbeid med Ministerrådet for høyere utdanning, Ministerrådet for skolesamarbeid, Ministerrådet for forskning, Ministerrådet for kultur og medborgere og Forbruksutvalget rundt gutters og jenters valg av utdanning, yrke, livsstil og kjønnsroller.
- Å innlede samarbeid med Ministerrådet for høyere utdanning, Ministerrådet for skolesamarbeid, Ministerrådet for barn og unge samt Nordisk samarbeidskomité om temaet unge, kjønn og innflytelse.
- Å sette i gang undersøkelser av innholdet i og utviklingen av dataspill i et kjønnsperspektiv, i samarbeid med Ministerrådet for kultur og Ministerrådet for barn og unge.
- Å innlede samarbeid om temaet ungdom og helse i et kjønnsperspektiv med Nordisk Ministerråds ungdomskomiteé og Ministerrådet for helse- og sosialområdet
- Å spre informasjon om resultatene fra det nordiske prosjektet ”Hvordan utbredelsen av pornografi påvirker gutters og jenters opp-

fatning av kjønn”, og invitere Ministerrådet for næring og Ministerrådet for kultur til samarbeid om temaet kjønn og pornografi.

- Å spre informasjon om resultatene fra det nordiske forskningsprogrammet om kjønn og vold.

4. Kjønn, kultur og kommunikasjon

Støtte til fin- og folkelig kultur, utveksling av kunstnere og koordinering av det nordiske kunst- og kulturliv har så langt vært en viktig del av det nordiske samarbeidet. Et kjønnsperspektiv på denne sentrale delen av samarbeidet kan bidra til å styrke og fornye kultursamarbeidet. Kjønn har betydning når man ser på hva som skapes innenfor kunst og kultur – og av hvem. Og kjønn har betydning for hvordan kunst og kultur blir formidlet.

Samtidig er kunsten formidler av strukturelle elementer i samfunnet som kjønn, etnisk tilhørighet og kulturelle mønstre. Ofte har kunsten en kritisk innfallsvinkel til disse fenomenene. Derfor er det også særlig viktig å være oppmerksom på hvordan kunst og kultur tematiserer kjønn og likestilling.

Et familiemønster i sterk endring er også en del av den nordisk kulturen og moderniteten. De unge opplever endringer i oppfatningen av kjønn og nye forventninger til fremtidens oppfatninger av kjønn. De unges identitet påvirkes blant annet av måten kjønnsbildene blir gjengitt på i massemedier, dataspill, kultur og kommunikasjon. I massemedier og massekommunikasjon fremstilles kvinner og menn forskjellig, avhengig av etnisk, kulturell eller annen form for tilhørighet. Et sentralt spørsmål er hvordan stereotyper av kjønn (og andre strukturerende kategorier) blir formidlet, og kanskje forsterket, gjennom kunst, medier og pornografi.

Nordisk Ministerråd vil arbeide hardt for å sette problemstillinger som har sin bakgrunn i kjønn, kultur og kommunikasjon, på den nordiske dagsorden.

Et relevant spørsmål i denne forbindelse er om vi også gjennom kunst og kultur kan arbeide for integrering og likestilling i fremtiden?

5. Organisering av det nordiske likestillingssamarbeidet

De nordiske lands ministere med ansvar for likestilling har samarbeidet i over 30 år om spørsmål av felles nordisk interesse. Som hovedregel har man et nordisk samarbeid der man ser at det er til felles nytte. Det nordiske likestillingssamarbeidet koordineres av Ministerrådet for likestilling (MR-JÄM), Embetsmannskomiteen for likestilling (ÄK-JÄM) og de øvrige nordiske samarbeidsområdenes ministerråd.

5.1 Nordiske samarbeidspartnere

Mens samarbeidsprogrammet pågår vil MR-JÄM utvikle samarbeidet med andre ministerråd om politisk aktuelle temaer. Hensikten er, som et ledd i strategien for "gender mainstreaming", å rette fokus mot kjønn på områder som tidligere har vært neglisjert, eller for å skape synergi gjennom arbeid på tvers.

Det nordiske likestillingsområdet samarbeider med departementer, nasjonale myndigheter, kjønnsforskningsinstitutter, kvinne- og mannsorganisasjoner og forskere innenfor Norden.

Nordisk Institutt for kjønns- og kvinneforskning (NIKK) skal initiere, fremme og gjennomføre prosjekter som søker å belyse viktige likestillings- og kjønnspolitiske spørsmål.

En effektiv formidling av resultater, forskning og fakta i hele Norden er et viktig ledd i prosessen mot et mer likestilt samfunn.

5.2 Internasjonale samarbeidspartnere

Det er stor internasjonal interesse for nordisk likestillingspolitikk, noe som viser at bevisstheten om verdien av likestilling i familien, arbeidslivet og samfunnet generelt, er økende i verden.

Det området innen nordisk likestillingssamarbeid som er særlig viktig i europeisk sammenheng, er kvinners deltakelse i yrkesliv og beslutningsprosesser.

I tillegg til samarbeidet med EUs organer, blant annet det nye europeiske likestillingsinstituttet, samarbeider de nordiske land og selvstyrte områder i den grad det er relevant med internasjonale organisasjoner som Europarådet, OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development), OSCE (The Organization for Security and Co-operation in Europe) og IOM (International Organization for Migration).

I FN deltar de nordiske land og selvstyrte områder med likestillingspolitiske tiltak, og bidrar til opprettholdelsen av *Platform for Action* for kvinners rettigheter, som ble opprettet i forbindelse med kvinnekonferansen i Beijing i 1995.

5.3 Samarbeid med nabolandene

Nordisk Ministerråds nabolandsamarbeid med EU-landene Estland, Litauen og Latvia bygger på dialog og likeverd, og er basert på *Nordic Baltic Equality Co-operation Program* godkjent av de nordiske og baltiske likestillingsministrene.

Målet for likestillingssamarbeidet med de baltiske landene er å arbeide videre med å innarbeide likestilling i de politiske beslutningsprosesser på lokalt, regionalt og nasjonalt plan samt å utveksle gode erfaringer.

Et samarbeid mellom forskere, kvinneorganisasjoner og andre NGOer (Non governmental organisations) inngår som en del av dette samarbeidet. Formålet med samarbeidet med de baltiske landene, er til gjensidig nordisk-baltisk nytte.

For Nordvest-Russlands vedkommende bygger samarbeidet på multilaterale forbindelser de enkelte landene imellom. Med i dette samarbeidet regnes også Arktis.

De multilaterale forbindelsene mellom de nordiske og baltiske landene og Nordvest-Russland har til formål å utvikle et godt naboskap på bakgrunn av ønsket om å styrke demokratiet i hele regionen, og skape rammer for åpne pluralistiske forbindelser. Med til disse verdiene hører også likestilling mellom kjønnene.

De nordiske og baltiske landene og Nordvest-Russland har delvis valgt ulike veier i arbeidet for likestilling mellom kjønnene. Samarbeidet skal utnytte baltisk, russisk og nordisk ekspertise innen likestillingsproblematikk, og utarbeide strategier for gjennomføring av programmer med samme mål. Samtidig er det fortsatt viktig å støtte kvinners aktive deltakelse i de demokratiske organer i hele regionen.

EUs *nordlige dimensjon* konsentrerer seg om spørsmål i den nordlige delen av Europa. I Nordisk Ministerråd fortsetter arbeidet med å legge opp en strategi i forhold til EUs nordlige dimensjon. Alt arbeid innenfor rammene av dette fellesskapet skal ha et kjønns- og likestillingsperspektiv.

Med fokus på kön är målet ett jämställt samhälle

Nordiskt jämställdhetsarbete 2006-2010

Svensk version

Innehåll

1. Nordisk jämställdhetspolitik inför nya utmaningar	45
2. Integrering av ett könsperspektiv i Nordiska ministerrådet	48
3. Prioriterade teman 2006-2010	50
3.1 Kön och makt	50
3.1.1 Insatsområden	52
3.2 Kön och ungdom	53
3.2.1 Insatsområden	54
4. Kön, kultur och kommunikation.....	56
5. Organisering av det nordiska jämställdhetsarbetet	57
5.1 Nordiska samarbetspartner.....	57
5.2 Internationella samarbetspartner	58
5.3 Grannlandssamarbetet	58

1. Nordisk jämställdhetspolitik inför nya utmaningar

Nordiska ministerrådet har under sin 30 år långa verksamhet för jämställdhet arbetat för att utveckla de nordiska samhällena mot ökad jämställdhet mellan könen. Det aktiva arbetet för jämställdhet är kännetecknande för de nordiska demokratierna.

Jämställdhet innebär att makt och inflytande fördelas jämnt och att kvinnor och män skall ha samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter inom alla områden i livet, samt ett samhälle som är fritt från könsrelaterat våld.

I ett jämställt samhälle bidrar bägge könen med resurser och kompetenser. Jämställdhet har därmed betydelse för utvecklingen och förnyelsen av värderingar och av nationella politikområden som välfärd, arbete och ekonomisk utveckling.

Jämställdhet handlar om grundläggande värderingar som respekt, jämlikhet, förståelse, livskvalitet och identitet. Det nordiska samarbetet om jämställdhet mellan könen bygger på en gemensam tradition, och är till ömsesidig nytta för de nordiska länderna och självstyrande områdena sinsemellan, eftersom de står inför många likartade problemställningar. Det ligger nära till hands för de nordiska välfärdssamhällena att utväxla erfarenheter, dra nytta av varandras kunskap och att föra politiska diskussioner.

I dag står det nordiska jämställdhetsarbetet inför nya problemställningar, som avspeglar den ökade globaliseringen, och kompletterar traditionella jämställdhetsområden. Bland utmaningarna kan nämnas förändringar i de ungas uppfattningar av hur deras möjligheter påverkas av kön, befolkningens åldrande, omstruktureringen av arbetslivet, globaliseringen och det mångkulturella samhället.

Människorna i Norden är olika med avseende på etnisk tillhörighet, social eller regional bakgrund, generationstillhörighet, familjesituation, sexuell läggning eller fysiskt hälsotillstånd. En aktuell utmaning för jämställdhetspolitiken är hur den kan uppfånga mångfalden, och inkludera alla grupper i beslutsprocesser och i den offentliga debatten, där jämställdhetspolitiken formas.

Det nordiska fokus på män och jämställdhet som är unikt i ett internationellt sammanhang är ett bra exempel på fördelen med och nödvändigheten av att inkludera flera grupper i jämställdhetsarbetet.

När både kvinnors och mäns olika kompetens, kunskap och erfarenhet tas till vara påverkas och berikas utvecklingen inom alla samhällsområden. Både kvinnor och män skall ges möjlighet att påta sig nya uppgifter och att lämna ifrån sig andra, såväl i arbetslivet som i familjen. Mäns aktiva deltagande i jämställdhetsarbetet är en förutsättning för att målet om ett jämställt samhälle skall uppnås. I detta sammanhang ligger det en särskild utmaning i att även få med män från olika etniska, religiösa och kulturella grupper i jämställdhetsarbetet.

Nordiska kvinnors och mäns möjligheter att förena föräldraskap, omsorgsarbete, arbetsliv och deltagande i den politiska processen har ett nära samband med välfärdsstatens och omsorgspolitikens utveckling.

Alltsedan 1960-talet har upprättandet av de nordiska välfärdsstaterna och lagstiftning på jämställdhetsområdet inneburit att stora delar av de jämställdhetspolitiska målsättningarna har uppnåtts, medan andra viktiga frågor, inte minst i arbetslivet, delvis alltjämt är olösta. Arbetsmarknaden, utbildningssektorn och näringslivet i de nordiska länderna och självstyrande områdena är alltjämt könsuppdelade. Ledande befattningar i näringslivet domineras av män. Samma förhållande gäller för forskningen. Trots positiva förändringar i mäns medverkan i omsorgen om barnen har kvinnor fortfarande ofta huvudansvaret för arbetet med hem och barn, både i familjen, i offentliga omsorgsinstitutioner och i förskolor. I de flesta nordiska länder och självstyrande områden har mäns utnyttjande av föräldraledighet slagit igenom i begränsad utsträckning. Våld mot kvinnor och barn och handel med människor för prostitutionsändamål är fortfarande allvarliga problem – även i Norden.

Jämställdhetspolitik är en process som är i ständig förändring, och den påverkas både av den allmänna samhällsutvecklingen och av olika aktörer, som deltar i jämställdhetsarbetet i den statliga sektorn, i arbetsmark-

nadsorganisationer och i frivilligorganisationerna. Ett samhälle i utveckling fordrar en jämställdhetspolitik i utveckling. Nordiska ministerrådet kommer att arbeta för att inkludera jämställdhetsområdets många olika aktörer i jämställdhetspolitiken.

Det goda nordiska jämställdhetsarbetet skall fortsättningsvis särskilt ha sin utgångspunkt i samarbetet mellan de nordiska länderna och självstyrande områdena, men en dynamisk och livskraftig jämställdhetspolitik inom det nordiska samarbetets ram bör också ha stor betydelse såväl i Nordens närområden som för Nordens roll i Europa.

2. Integrering av ett könsperspektiv i Nordiska ministerrådet

De nordiska jämställdhetsministrarna har traditionellt haft det primära ansvaret för att trygga jämställdhetsinsatsen inom Nordiska ministerrådet. År 1997 antog dock Nordiska ministerrådet en handlingsplan i syfte att integrera jämställdhetsarbetet i det nordiska arbetets alla samarbetsområden. Denna handlingsplan följdes upp i juni 2000, när de nordiska samarbetsministrarna beslutade, att det är de enskilda ministerråden som i fortsättningen skall ha det överordnade ansvaret för att främja jämställdheten inom deras egna samarbetsområden och institutioner. Ministerråden skall härefter i sina årsberättelser redogöra för hur köns- och jämställdhetsperspektivet har tagits tillvara inom deras områden.

Nordiska ministerrådet för jämställdhetsfrågor (MR-JÄM) har i det följande haft ansvar för att sätta igång särskilda initiativ för att främja jämställdheten på de områden där det finns behov av en specifik jämställdhetsinsats.

Förutom att ge de olika ministerråden ansvar för att värdera sina egna aktiviteter i ett jämställdhetsperspektiv har en rad konkreta initiativ för en integrering av ett könsperspektiv satts igång inom Nordiska ministerrådet. Samarbetsministrarna har beslutat att Nordiska ministerrådets budgetar skall innehålla en analys av medelsfördelningen ur ett köns- och jämställdhetsperspektiv. Ett jämställdhetsperspektiv skall dessutom integreras i informations- och upplysningsverksamheten och i beslutsprocesserna, bl.a. genom regelbunden utgivning av könsuppdelad statistik.

Vidare har klara riktlinjer utarbetats för kvinnors och mäns representation i de olika samarbetsorganen. Alla ledande organ i Nordiska ministerrådet har ansvar för att jämställdhet integreras i den egna verksamheten.

För att se till att integreringen av köns- och jämställdhetsperspektivet alltjämt fortskrider inom Nordiska ministerrådet, följer jämställdhetsministrarna upp hur de andra ministerråden arbetar. På jämställdhetsministrarnas initiativ kommer det därför varje år i fortsättningen att till Nordiska rådet avges en rapport om integreringen av jämställdhetsperspektivet i det nordiska samarbetet.

3. Prioriterade teman 2006-2010

De nordiska ländernas jämställdhetsarbete är mycket omfattande, och det nordiska samarbetet kan inte beröra samtliga jämställdhetsområden. Nordiska ministerrådet har valt att prioritera två huvudområden för det nordiska jämställdhetsarbetet 2006-2010, nämligen *Kön och makt* respektive *Kön och ungdom*.

Initiativ på bägge områdena kommer att med utgångspunkt i målet om nordisk nytta ta itu med ämnen där de nordiska länderna och självstyrande områdena har ett gemensamt intresse. Konkreta projekt inom det nordiska jämställdhetsarbetet kommer att presenteras i årliga handlingsplaner, som jämställdhetsministrarna, MR-JÄM, godkänner.

Nya grupper av kvinnor och män med olika social, kulturell, etnisk, sexuell och identitetsmässig bakgrund träder in på den nordiska scenen, och formulerar nya förväntningar på jämställdhetsarbetet i Norden. För att uppnå jämställdhet bland alla grupper i de nordiska samhällena är det nödvändigt, att Nordiska ministerrådet integrerar ett tvärgående minoritetsperspektiv i samtliga kommande initiativ på jämställdhetsområdet.

Nutidens nordiska mångfaldssamhällen skall beaktas vid utvecklingen av det nordiska jämställdhetsarbetet, när det gäller såväl nya som gamla nordiska medborgare.

3.1 Kön och makt

Trots de goda resultaten på några områden är det fortfarande viktigt att diskutera hur en rättvis representation av kvinnor och män kan främjas ytterligare.

Under senare år har maktutredningar genomförts i Danmark, Sverige och Norge. Nordiska ministerrådet har dessutom finansierat flera forsk-

ningsprojekt om kön och politik i Norden, t.ex. boken *Ligestillede demokratier?* som beskriver de nordiska modellerna och den politiska kvinnomobiliseringen i Norden.

Gemensamt för slutsatserna är, att politik, arbetsliv och familjeliv fortfarande är uppdelat enligt kön, men att det inom några områden har skett en större utveckling mot en mera rättvis fördelning av makt och inflytande mellan könen än vad som är fallet inom andra.

För de flesta organisationers vidkommande ses en tydlig bild, oavsett om de är privata företag, politiska organisationer, forskningsinstitutioner eller offentliga institutioner: Kvinnoandelen minskar ju högre upp man kommer i hierarkierna. Det finns bara ett fåtal väsentliga undantag från regeln. Det kan föras fram många orsaker till denna tendens, men med tanke på framtidens utmaningar är det värt att också beakta den resursförlust som en sådan ojämn fördelning utgör för de nordiska välfärdsstaterna.

Norden är känt för sin förhållandevis höga kvinnorepresentation i parlamentariska församlingar och regeringer, vilket är resultatet av en historiskt sett aktiv kvinnorörelse i de enskilda länderna. Trots att kvinnor emellertid har vunnit ett grundmurat inflytande i nationella och lokala politiska beslutsprocesser, är det alltså en väsentlig utmaning att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män inom de nordiska demokratiernas institutioner och politiska organ.

Det är känt att det är svårt för kvinnor att få tillträde till ledande positioner i det privata näringslivet och inom den offentliga sektorn. Men också inom sektorer som offentlig och privat forskning, media, kultur, religiösa organisationer, idrott, domstolarna, rättsväsendet och försvaret är det viktigt att rikta uppmärksamheten mot kvinnors underrepresentation och mäns överrepresentation på ledande poster.

Vad gäller den könsuppdelade arbetsmarknaden och kvinnors och mäns reella möjligheter att kombinera förvärsarbete och familj finns det ett helt avgörande problemområde, som kräver fortsatt fokus.

Det nordiska forskningsprogrammet *Kön och våld i Norden*, som under närmast föregående samarbetsperiod 2000-2005 administrerades av NordForsk (tidigare NorFa), har gett upphov till nyttig kunskap för användning i insatsen mot våld mot kvinnor. Utöver detta är det av stor betydelse att fokuset också riktas mot minoritetsgrupper i Norden, för att

se till att stödet till offren omfattar alla kvinnor, och att det står i förhållande till alla grupper av män som utövar våld.

Det finns också behov av att fortsätta insatsen mot handel med människor, i synnerhet handel med kvinnor för prostitutionsändamål. De nordiska regeringarna och Nordiska ministerrådet har gjort en stor insats på det här området, men en bättre samordning av de många olika insatserna som görs i Norden och i grannländerna kommer att kunna stärka det nordiska samarbetet.

3.1.1 Insatsområden

Nordiska Ministerrådets samtliga prioriterade insatsområden kring temat *Kön och makt* under samarbetsperioden inkluderar minoritetsaspekten, och omfattar följande initiativ:

- Att initiera samarbete med ministerrådet för social- och hälsa om välfärdsmodeller och utmaningar i jämställdhetspolitiken. I detta arbete skall resultat med relevans för jämställdhetsarbetet från välfärdsforskningsprogrammet utnyttjas
- Att initiera samarbete med ministerrådet för arbetsmarknad och arbetsmiljöpolitik, ministerrådet för lagstiftningsfrågor, ministerrådet ansvarigt för finans- och näringspolitik (MR-NER) om teman som småbarnsföräldrars rättigheter och familjepolitik i Norden, deltagande och inflytande i arbetslivet, den könsuppdelade arbetsmarknaden och arbetsfördelningen i omsorgsarbetet
- Att initiera samarbete med ministerrådet ansvarigt för näringspolitik (MR-NER) och ministerrådet för arbetsmarknad och arbetsmiljöpolitik om ekonomiskt ägarskap, näringsaktivitet och ledning i näringslivet.
- Att fortsätta samarbetet med ministerrådet för ekonomi- och finanspolitik om integrering av ett köns- och jämställdhetsperspektiv i de enskilda ländernas statsbudgetar
- Att arrangera en nordisk konferens för att diskutera kön, makt, effekten av den hittills förda jämställdhetspolitiken och huruvida lagstiftning och politik har lett till ett mera jämställt Norden
- Att fortsätta det nordiska samarbetet för att hålla kvar uppmärksamheten kring mäns våld mot kvinnor

- Att fortsätta samarbetet med ministerrådet för lagstiftningsfrågor, för social- och hälsa och för utbildning och forskning om aktiviteter mot handel med människor för prostitutionsändamål.

Som ett komplement till arbetet med att integrera ett köns- och jämställdhetsperspektiv i det nordiska samarbetet kommer MR-JÄM att fortsätta att följa upp Nordiska ministerrådets arbete för att stärka den rättvisa representationen av kvinnor och män i de nordiska samarbetsorganen i Nordiska ministerrådet.

3.2 Kön och ungdom

Nordiska ministerrådet kommer under programperioden att prioritera aktiviteter kring temat unga, kön och jämställdhet.

Könsidentiteterna bland pojkar och flickor håller på att förändras. Det finns behov av mera kunskap om, hur pojkars och flickors könsidentitet och könsbestämda val formas av media, social bakgrund, kulturell och etnisk bakgrund, av konsumtionsvanor och egna förväntningar, om vi skall kunna bemöta en ny stereotypisering av de ungas kön. Konsekvenser av pojkars och flickors tidiga val och socialisering skall belysas.

Utredningar i Norden visar tydliga tecken på att den nordiska arbetsmarknaden alltjämt präglas av könsuppdelning och stereotipa föreställningar om kvinnors och mäns "naturliga" yrke. En stark könsuppdelning på fackområde, yrke och anställningskategorier är ett hinder för kvinnors och mäns jämställdhet på arbetsplatsen. Som ett led i insatsen mot den könsuppdelade arbetsmarknaden skall det sättas in åtgärder före den tidpunkt då de unga tar beslut om sin framtida sysselsättning. Därför skall fokuset riktas mot den utbildnings- och yrkesvägledning och yrkespraktik som pojkar och flickor erbjuds.

Det finns också behov av att sätta fokus på könets betydelse i arbetet för att förbättra pojkars och flickors livsstil, välbefinnande och hälsa, och för att kunna fokusera på det förebyggande arbetet. Det skall initieras en debatt bland de unga om välbefinnande och hälsa med utgångspunkt i ett könsperspektiv, eftersom tidigare initiativ har visat sig vara otillräckliga. Samtidigt är det viktigt att en dialog med pojkar och flickor sker på deras villkor och ur deras synvinkel.

Snäva mediebilder av kvinnor och män och stränga krav på kropp, utseende och konkurrenskraftigt beteende ger pojkar och flickor ett begränsat register av förebilder och aktiviteter att välja ur, när de skall utveckla en egen identitet. Med den tilltagande sexualiseringen av det offentliga rummet är det samtidigt sannolikt att en väldigt begränsad definition av sexualitet och ofta könsstereotypa bilder av kön kommer att påverka pojkars och flickors livssituation. I detta sammanhang ligger det en särskild utmaning i att skaffa kunskap om könsuppfattningarna hos unga kvinnor och män från etniska minoritetsgrupper i Norden.

Alltför många pojkar och flickor är vittne till våld, och några upplever våld nästan dagligen. Unga utövar våld mot andra unga, blir själva utsatta för våld, och är vittne till våld i skolan eller på gatan. Många unga upplever mobbning, som ibland har starkt traumatiserande följder på lång sikt. Unga konfronteras med våld på tv, i biografen och i datorspel. Våld intar en plats i såväl pojkars som flickors liv, men är mera dominerande hos pojkar. Vi vet att det kan finnas ett samband mellan upplevelsen av våld tidigt i livet och våldsamt beteende, eller att man intar en roll som offer senare i livet. Därför kan man genom att inkludera könsperspektivet i insatsen mot mobbning och våld tidigt i livet förebygga våld senare i livet.

3.2.1 Insatsområden

Nordiska ministerrådets samtliga prioriterade insatsområden kring temat Kön och ungdom under programperioden inkluderar minoritetsaspekten, och omfattar följande initiativ:

- Att initiera samarbetet med ministerrådet för högre utbildning, ministerrådet för skolsamarbete, ministerrådet för forskning, ministerrådet för kultur och medborgare och konsumentkommittén om pojkars och flickors val av utbildning, yrke, livsstil och könsroller
- Att initiera samarbete med ministerrådet för högre utbildning, ministerrådet för skolsamarbete, ministerrådet för barn & unga och Nordiska samarbetskommittén om temat unga, kön och inflytande
- Att initiera utredningar av innehåll i och utveckling av datorspel i ett könsperspektiv i samarbete med ministerrådet för kultur och ministerrådet för barn & unga

- Att initiera samarbete om temat Ungdom och hälsa i ett könsperspektiv med Nordiska ministerrådets ungdomskommitté och ministerrådet för social- och hälsa
- Att sprida information om resultaten av det nordiska projektet *Hur pornografins utbredning påverkar pojkars och flickors uppfattning av kön (Hvordan pornografiens udbredelse påvirker drenges og pigers opfattelse af køn)*, och inbjuda ministerrådet för näringspolitik och ministerrådet för kultur till samarbete kring temat kön och pornografi
- Att sprida information om resultaten av det nordiska forskningsprogrammet *Kön och våld i Norden*.

4. Kön, kultur och kommunikation

Stöd till fin- och folkkultur, konstnärsutbyten och samordning av det nordiska konst- och kulturlivet har utgjort en viktig del av det nordiska samarbetet. Ett könsperspektiv på denna centrala del av samarbetet kan bidra till att stärka och förnya kultursamarbetet. Kön har betydelse när man tittar på vad som skapas inom konst och – och av vem. Och kön har betydelse för hur konst och kultur förmedlas.

Samtidigt är konsten förmedlare av sådana strukturella element i samhället som kön, etnicitet och kulturmönster. Ofta har konsten en kritisk eller ögonöppnande syn på dessa företeelser. Därför är det också särskilt viktigt att vara uppmärksam på hur konst och kultur behandlar kön och jämställdhet som tema.

Ett familjemönster i stark förändring är också en del av nordisk kultur och modernitet. De unga upplever förändringar i uppfattningarna om kön och nya förväntningar på framtidens uppfattningar om kön. De ungas identitet påverkas bland annat av hur könsbilder återges i massmedia, dataspel, inom kultur och kommunikation. Massmedia och masskommunikation framställer kvinnor och män olika beroende av etnisk, kulturell eller annan form av tillhörighet. En central fråga är hur stereotyper om kön (och andra strukturerande kategorier) förmedlas, kanske förstärkt, genom konst, media och pornografi.

Nordiska ministerrådet kommer att arbeta brett med att föra upp de problemställningar som följer av kön, kultur och kommunikation på den nordiska dagordningen.

En fråga som är relevant i sammanhanget är också, huruvida vi, genom konst och kultur, kan arbeta för integration och jämställdhet i framtiden?

5. Organisering av det nordiska jämställdhetsarbetet

De nordiska ländernas ministrar med ansvar för jämställdhet har i snart mer än 30 år samarbetat om frågor av gemensamt nordiskt intresse. Som huvudregel äger nordiskt samarbete rum där det finns en konkret nordisk nytta. Det nordiska jämställdhetsarbetet samordnas inom ramen för ett samarbete mellan ministerrådet för jämställdhetsfrågor (MR-JÄM), ämbetsmannakommittén för jämställdhet (ÄK-JÄM) och ministerråden för de andra nordiska samarbetsområdena.

5.1 Nordiska samarbetspartner

MR-JÄM kommer under samarbetsperioden att utveckla samarbetet med andra ministerråd kring politiskt aktuella teman. Avsikten är att, som ett led i strategin med att integrera ett köns- och jämställdhetsperspektiv i verksamheten (mainstreaming-strategin), sätta fokus på kön inom områden som tidigare har varit försummade, eller att skapa samverkan genom arbete tvärs över områdesgränser.

Det nordiska jämställdhetsområdet samarbetar med departement/ministerier, nationella myndigheter, könsforskningsenheter, kvinno- och mansorganisationer och forskare inom Norden.

Nordiska institutet för kvinno- och könsforskning (NIKK) skall initiera, främja och genomföra projekt som belyser viktiga jämställdhets- och könspolitiska frågeställningar.

En effektiv förmedling av resultat, forskning och fakta i hela Norden är ett viktigt led i processen mot ett mera jämställt samhälle.

5.2 Internationella samarbetspartner

Det finns ett stort internationellt intresse för nordisk jämställdhetspolitik. Det tyder på att medvetenheten om värdet av jämställdhet i familjen, arbetslivet och i samhället generellt växer internationellt.

Det område inom det nordiska jämställdhetsarbetet som är särskilt viktigt i ett europeiskt sammanhang är kvinnors deltagande i näringslivet och i beslutsprocesser.

Utöver ett samarbete med EU:s institutioner, också med det kommande europeiska institutet för jämställdhet, samarbetar de nordiska länderna och självstyrande områdena med internationella organisationer som Europarådet, OECD, OSCE och IOM i den utsträckning som är relevant.

I FN deltar de nordiska länderna och självstyrande områdena med jämställdhetspolitiska initiativ och bidrar till att vidmakthålla plattformen *Platform for Action* för kvinnors rättigheter som skapades i och med världskvinnokonferensen i Beijing år 1995.

5.3 Grannlandssamarbetet

Nordiska ministerrådets grannlandssamarbete med EU-länderna Estland, Lettland och Litauen bygger på dialog och jämlikhet, och baseras på det nordisk-baltiska samarbetsprogrammet *Nordic Baltic Equality Co-operation Program*, som har godkänts av de nordiska och baltiska jämställdhetsministrarna.

Målet för jämställdhetssamarbetet med de baltiska länderna är att arbeta vidare med integrering av jämställdhet i de politiska beslutsprocesserna på lokal, regional och nationell nivå, och att utväxla goda erfarenheter.

Samarbete mellan forskare, kvinnoorganisationer och andra frivilligorganisationer (NGO:er) ingår som en del av detta samarbete. Samarbetet med de baltiska länderna siktar på ömsesidig nordisk-baltisk nytta.

För Nordvästryslands vidkommande bygger samarbetet på multilaterala förbindelser mellan de enskilda länderna. I samarbetet skall också medräknas Arktis.

De multilaterala förbindelserna mellan de nordiska och de baltiska länderna och Nordvästrysland siktar på att utveckla en god grannsämja

mot bakgrund av en önskan om att stärka demokratin i hela regionen, och att skapa ramar för öppna, pluralistiska förbindelser. Till dessa värden hör också jämställdhet mellan könen.

De nordiska länderna har i likhet med de baltiska länderna och Nordvästrysland delvis valt olika vägar i arbetet för jämställdhet mellan könen. Samarbetet skall utnyttja baltisk, rysk och nordisk expertis på jämställdhetsproblematik, och utarbeta strategier för genomförande av program med samma mål. Samtidigt är det fortfarande viktigt att stödja kvinnornas aktiva deltagande i de demokratiska institutionerna i hela regionen.

EU:s *nordliga dimension* fokuseras på frågor i Europas nordliga del. I Nordiska ministerrådet fortsätter arbetet med att lägga upp en strategi i relation till EU:s nordliga dimension. Allt arbete inom partnerskapets ramar skall integrera ett köns- och jämställdhetsperspektiv.

Huomio sukupuoliin

– tavoitteena tasa-arvoinen yhteiskunta

Pohjoismainen tasa-arvoyhteistyö 2006–2010

Suomenkielinen versio

Sisällysluettelo

1. Pohjoismaisen tasa-arvopolitiikan uudet haasteet	63
2. Sukupuolten tasa-arvon vahvistaminen Pohjoismaiden ministerineuvostossa	66
3. Priorisoidut teemat 2006–2010.....	68
3.1 Sukupuoli ja valta.....	68
3.1.1 Painopistealueet	70
3.2 Sukupuoli ja nuoret	71
3.2.1 Painopistealueet	72
4. Sukupuoli, kulttuuri ja viestintä.....	74
5. Pohjoismaisen tasa-arvoyhteistyön organisointi.....	75
5.1 Pohjoismaiset yhteistyökumppanit.....	75
5.2 Kansainväliset yhteistyökumppanit.....	76
5.3 Yhteistyö naapurimaiden kanssa	76

1. Pohjoismaisen tasa-arvopolitiikan uudet haasteet

Pohjoismaiden ministerineuvosto on pyrkinyt 30-vuotisen tasa-arvotyönsä aikana lisäämään sukupuolten välistä tasa-arvoa Pohjoismaiden yhteiskunnissa. Aktiivinen tasa-arvotyö on tunnusomaista pohjoismaisille demokratioille.

Tasa-arvo merkitsee vallan ja vaikutusmahdollisuuksien tasapuolista jakautumista, miesten ja naisten yhtäläisiä oikeuksia, velvollisuuksia ja mahdollisuuksia kaikilla elämänoilla ja sitä, että yhteiskunnassa ei esiinny sukupuolisidonnaista väkivaltaa.

Tasa-arvoisessa yhteiskunnassa kumpikin sukupuoli voi käyttää omia voimavarojaan ja kykyjään. Siten tasa-arvo synnyttää lisäarvoa ja edistää kansallisten politiikan alojen, kuten hyvinvoinnin, työn ja elinkeinoelämän, kehitystä ja uudistumista.

Tasa-arvossa on kyse perustavista arvoista, kuten kunnioituksesta, tasavertaisuudesta, ymmärryksestä, elämänlaadusta ja identiteetistä. Sukupuolten väliseen tasa-arvoon liittyvä pohjoismainen yhteistyö perustuu yhteiseen perinteeseen, ja se hyödyttää kaikkia Pohjoismaita ja itsehallintoalueita, koska niillä on monia yhteisiä ongelmia. Pohjoismaisille hyvinvointiyhteiskunnille on ominaista kokemusten vaihto, tietämyksen vastavuoroinen hyödyntäminen sekä poliittinen keskustelu.

Pohjoismaisella tasa-arvotyöllä on nykyään uusia haasteita, jotka kytkeytyvät globalisaation lisääntymiseen ja täydentävät perinteisiä tasa-arvon alueita. Haasteista voidaan mainita nuorten muuttuneet käsitykset siitä, miten sukupuoli vaikuttaa heidän mahdollisuuksiinsa, väestön ikääntyminen, työelämän rakennemuutos, globalisaatio ja monikulttuurinen yhteiskunta.

Pohjoismaiden ihmiset eroavat toisistaan etnisyyden, sosiaalisen tai alueellisen taustan, sukupolven, perhetilanteen, seksuaalisen suuntautumisen tai fyysisten ominaisuuksien perusteella. Tasa-arvopolitiikan ajankohtaisena haasteena onkin tämän monimuotoisuuden tavoittaminen ja kaikkien ryhmien huomioiminen tasa-arvopolitiikan päätöksentekoprosesseissa ja julkisessa keskustelussa, jonka puitteissa tasa-arvopolitiikka muotoutuu.

Pohjoismaiden keskittyminen miehiin ja tasa-arvoon on kansainvälisesti ainutlaatuista ja hyvä esimerkki siitä, että nykyistä useampien ryhmien sisällyttäminen tasa-arvotyöhön on paitsi hyödyllistä myös välttämätöntä.

Kun sekä naisten että miesten erilaiset kyvyt, tiedot ja kokemukset huomioidaan, ne vaikuttavat kaikkien yhteiskunnan alojen kehitykseen ja rikastavat sitä. Sekä naisille että miehille on annettava mahdollisuus sekä ottaa vastaan uusia tehtäviä että luopua joistakin muista niin työelämässä kuin perheessäkkin. Tasa-arvoisen yhteiskunnan saavuttaminen edellyttää miesten aktiivista osallistumista tasa-arvotyöhön. Erityisenä haasteena on saada myös erilaisia etnisiä, uskonnollisia ja kulttuurisia ryhmiä edustavat miehet mukaan tasa-arvon edistämiseen.

Pohjoismaisten naisten ja miesten mahdollisuudet vanhemmuuden, hoivatyön, työelämän ja poliittisen osallistumisen yhdistämiseen liittyvät läheisesti hyvinvointivaltion ja hoivapolitiikan kehitykseen.

Suuri osa tasa-arvopoliittisista tavoitteista on toteutunut 1960-luvulta lähtien pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden ja tasa-arvoalan lainsäädännön kehittymisen myötä, mutta varsinkin työelämässä monet tärkeät kysymykset ovat yhä ratkaisematta. Pohjoismaiden ja itsehallintoalueiden työmarkkinat, koulutussektori ja elinkeinoelämä ovat yhä sukupuolen mukaan jakautuneita. Miehet hallitsevat elinkeinoelämän johtoasemia, ja sama koskee tutkimusalaa. Vaikka miehet ovatkin alkaneet osallistua entistä enemmän lastenhoitoon, naisilla on usein yhä päävastuu kotitöistä ja lapsista sekä perheissä että julkisissa hoivalaitoksissa ja esikouluissa. Useimpien Pohjoismaiden ja itsehallintoalueiden miehet ovat hyödyntäneet vasta varsin vähän mahdollisuutta isyys- ja vanhempainvapaisiin. Naisiin ja lapsiin kohdistuva väkivalta sekä prostituutiotarkoituksessa tapahtuva ihmiskauppa ovat yhä vakavia ongelmia – myös Pohjoismaissa.

Tasa-arvopolitiikka on alati muuttuva prosessi. Siihen vaikuttavat sekä yleinen yhteiskunnallinen kehitys että erilaiset toimijat, jotka osallistuvat

tasa-arvotyöhön julkisella sektorilla, työmarkkinajärjestöissä ja kansalaisjärjestöissä. Kehittyvä yhteiskunta edellyttää kehittyvää tasa-arvopoliitikkaa. Pohjoismaiden ministerineuvosto pyrkii osallistamaan tasa-arvopoliitikkaan tasa-arvoalan monet erilaiset toimijat.

Hyvän pohjoismaisen tasa-arvotyön lähtökohtana on jatkossakin ennen kaikkea Pohjoismaiden ja itsehallintoalueiden välinen yhteistyö, mutta pohjoismaisen yhteistyön piirissä harjoitettavalla dynaamisella ja elinvoimaisella tasa-arvopoliitikalla tulee olla suuri merkitys myös Pohjolan naapurimaille ja Pohjoismaiden roolille Euroopassa.

2. Sukupuolten tasa-arvon valtavirtaistaminen Pohjoismaiden ministerineuvostossa

Pohjoismaiden tasa-arvoministereillä on perinteisesti ollut päävastuu Pohjoismaiden ministerineuvoston tasa-arvopanostuksista. Vuonna 1997 Pohjoismaiden ministerineuvosto hyväksyi kuitenkin toimintasuunnitelman, jonka tavoitteena oli sisällyttää tasa-arvotyö kaikkeen pohjoismaiseen yhteistyöhön. Toimintasuunnitelman seurannan yhteydessä kesäkuussa 2000 pohjoismaiset yhteistyöministerit päättivät, että kullakin ministerineuvostolla olisi jatkossa päävastuu tasa-arvon edistämisestä omilla yhteistyöalueillaan ja omissa laitoksissaan. Ministerineuvostojen tuli sen jälkeen tehdä vuosikertomuksissaan selkoa siitä, miten sukupuoli- ja tasa-arvonäkökulma oli otettu huomioon niiden yhteistyöalueilla.

Tasa-arvoministereillä (MR-JÄM) on sen jälkeen ollut vastuu tasa-arvoa edistävien hankkeiden käynnistämisestä alueilla, joilla tarvitaan erityisiä tasa-arvopanostuksia.

Sen lisäksi, että eri ministerineuvostojen tulee arvioida toimintaansa tasa-arvonäkökulmasta, Pohjoismaiden ministerineuvostossa on käynnistetty lukuisia konkreettisia valtavirtaistamishankkeita. Yhteistyöministerit ovat päättäneet, että Pohjoismaiden ministerineuvoston budjeteissa on oltava analyysi, jossa varojen jakautumista tarkastellaan sukupuoli- ja tasa-arvonäkökulmasta. Tasa-arvonäkökulma on sisällytettävä myös tiedotus- ja koulutustoimintaan sekä päätöksentekoprosesseihin mm. julkaisemalla säännöllisesti sukupuolen mukaan jaoteltuja tilastoja.

Lisäksi on laadittu selkeät suuntaviivat, jotka koskevat naisten ja miesten edustusta eri yhteistyöelimissä. Kaikilla Pohjoismaiden ministerineuvoston johtavilla elimillä on vastuu tasa-arvon sisällyttämisestä omaan toimintaansa.

Jotta sukupuoli- ja tasa-arvonäkökulman sisällyttäminen jatkuisi Pohjoismaiden ministerineuvostossa, tasa-arvoministerit aikovat seurata muiden ministerineuvostojen työskentelyä. Tasa-arvoministerien aloitteesta Pohjoismaiden neuvostolle luovutetaan jatkossa vuosittain raportti tasa-arvonäkökulman sisällyttämisestä pohjoismaiseen yhteistyöhön.

3. Priorisoidut teemat 2006–2010

Pohjoismaiden tasa-arvotyö on hyvin laajaa, eikä pohjoismaisen yhteistyön piirissä voida käsitellä kaikkia tasa-arvon alueita. Pohjoismaiden ministerineuvosto on päättänyt keskittää vuosien 2006–2010 pohjoismaisen tasa-arvoyhteistyön kahteen pääalueeseen, jotka ovat *sukupuoli ja valta* sekä *sukupuoli ja nuoret*.

Kumpaankin alueeseen liittyvässä toiminnassa keskitytään pohjoismaisen hyödyn periaatteen mukaisesti aiheisiin, joista Pohjoismaat ja itsehallintoalueet ovat yhteisesti kiinnostuneita. Konkreettiset pohjoismaiset tasa-arvoprojektit esitellään vuotuisissa toimintasuunnitelmissa, jotka tasa-arvoministerit (MR-JÄM) hyväksyvät.

Pohjoismaiselle areenalle tulee uusia nais- ja miesryhmiä, joilla on erilainen sosiaalinen, kulttuurinen, etninen, seksuaalinen ja identiteettiin liittyvä tausta, ja he luovat Pohjoismaiden tasa-arvotyölle uusia odotuksia. Jotta Pohjoismaiden yhteiskunnissa voitaisiin taata kaikkien ryhmien tasa-arvo, vähemmistönäkökulman on läpäistävä kaikki Pohjoismaiden ministerineuvoston tulevat tasa-arvohankkeet.

Pohjoismaiden yhteiskuntien nykyinen moninaisuus ja kaikki pohjoismaalaiset, olivatpa he sitten vanhoja tai uusia kansalaisia, on otettava huomioon pohjoismaisen tasa-arvotyön kehittämisessä.

3.1 Sukupuoli ja valta

Vaikka joillakin alueilla onkin saavutettu hyviä tuloksia, on yhä tärkeää keskustella siitä, miten naisten ja miesten tasavertaista edustusta voitaisiin entisestään edistää.

Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa on tehty viime vuosina valtaselvityksiä. Pohjoismaiden ministerineuvosto on lisäksi rahoittanut useita tutki-

musprojekteja, joissa on käsitelty sukupuolen ja politiikan suhdetta Pohjoismaissa. Esimerkkinä mainittakoon kirja ”Tasa-arvoiset demokratiat?”, jossa kuvataan pohjoismaisia malleja ja Pohjoismaiden poliittista naisliikettä.

Selvitysten päätelmille on yhteistä se, että sukupuoli vaikuttaa yhä politiikan, työelämän ja perhe-elämän rakenteisiin. Joillakin alueilla valtaa ja vaikutusmahdollisuuksia on kuitenkin saatu jaettua sukupuolten kesken huomattavasti tasaisemmin kuin toisilla.

Useimpien organisaatioiden – olivatpa ne yksityisiä yrityksiä, poliittisia organisaatioita, tutkimuslaitoksia tai julkisia laitoksia – tilanteesta hahmottuu selkeä kuva: naisten määrä vähenee, mitä korkeammalle hierarkiassa nousee. Säännöstä on vain vähän merkittäviä poikkeuksia. Suuntaukselle on löydettävissä monia selityksiä, mutta tulevaisuuden haasteita ajatellen on tarpeen ottaa huomioon myös se, miten paljon pohjoismaiset hyvinvointivaltiot menettävät voimavaroja tämän epätasaisen sukupuolijakauman vuoksi.

Pohjoismaat tunnetaan siitä, että niiden parlamenteissa ja hallituksissa on varsin paljon naisia, mikä on maiden historiallisesti aktiivisen naisliikkeen ansiota. Mutta vaikka naiset ovat saaneet vahvat vaikutusmahdollisuudet kansallisissa ja paikallisissa poliittisissa päätöksentekoprosesseissa, keskeisenä haasteena on yhä naisten ja miesten tasa-arvon takaaminen pohjoismaisten demokratioiden laitoksissa ja poliittisissa elimissä.

Naisten on tunnetusti vaikeaa päästä yksityisen elinkeinoelämän ja julkisen sektorin johtoasemiin. Lisäksi on tärkeää kiinnittää huomiota naisten aliedustukseen ja miesten yliedustukseen esimerkiksi julkisten ja yksityisten tutkimuslaitosten, tiedotusvälineiden, kulttuurin, uskonnollisten organisaatioiden, urheilun, tuomioistuinten, oikeuslaitoksen ja puolustusvoimien johtoasemissa.

Sukupuolen mukaan jakautuneet työmarkkinat sekä naisten ja miesten todelliset mahdollisuudet palkkatyön ja perheen yhteensovittamiseen on olennaisen tärkeä ongelmakenttä, johon on keskityttävä myös jatkossa.

Pohjoismainen tutkimusohjelma ”Sukupuoli ja väkivalta Pohjoismaissa”, jota NordForsk (entinen NorFa) hallinnoi ohjelmakaudella 2000–2005, tuotti hyödyllistä tietoa, jota voidaan hyödyntää naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemissä. Lisäksi on erittäin tärkeää kiinnittää huomiota Pohjoismaiden vähemmistöryhmiin, jotta uhreille annettavan tuen piiriin

saataisiin kaikki naiset ja jotta toimenpiteet saataisiin kohdistettua kaikkiin väkivaltaisiin miesryhmiin.

On myös tarpeen jatkaa ihmiskaupan, ja erityisesti prostituutiotarkoituksessa tapahtuvan naiskaupan, ehkäisemistä. Pohjoismaiden hallitukset ja Pohjoismaiden ministerineuvosto ovat antaneet vahvan panoksen tällä alalla, mutta pohjoismaista yhteistyötä voidaan vieläkin vahvistaa koordinoimalla nykyistä paremmin Pohjoismaissa ja naapurimaissa toteutettavia monia erilaisia hankkeita.

3.1.1 Painopistealueet

Kaikkiin sukupuoli ja valta -teemaan liittyviin Pohjoismaiden ministerineuvoston ohjelmakauden painopistealueisiin sisältyy vähemmistönäkökulma, ja niihin kuuluvat seuraavat hankkeet:

- Aloitetaan sosiaali- ja terveysasioista vastaavan ministerineuvoston kanssa yhteistyö, joka liittyy hyvinvointimalliin ja tasa-arvopolitiikan haasteisiin. Työssä tulee hyödyntää hyvinvointitutkimusohjelman tuloksia niiltä osin kuin ne liittyvät tasa-arvotyöhön.
- Aloitetaan työmarkkina- ja työympäristö-, lainsäädäntö-, talous- sekä elinkeinoasioista vastaavien ministerineuvostojen kanssa yhteistyö, joka liittyy esimerkiksi pienten lasten vanhempien oikeuksiin ja perhepolitiikkaan Pohjoismaissa, osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiin työelämässä, sukupuolen mukaan jakautuneisiin työmarkkinoihin sekä hoivatyön työnjakoon.
- Aloitetaan elinkeino- sekä työmarkkina- ja työympäristöasioista vastaavien ministerineuvostojen kanssa yhteistyö, joka liittyy taloudelliseen omistajuuteen, yrittäjäaktiivisuuteen ja elinkeinoelämän johtamiskysymyksiin.
- Jatketaan talousasioista vastaavan ministerineuvoston kanssa yhteistyötä, jolla pyritään sisällyttämään sukupuoli- ja tasa-arvonäkökulma Pohjoismaiden budjetteihin.
- Järjestetään pohjoismainen konferenssi, jossa keskustellaan sukupuolesta, vallasta, tähänastisen tasa-arvopolitiikan vaikutuksista sekä siitä, ovatko lainsäädäntö ja politiikka tehneet Pohjoismaista entistä tasa-arvoisempia.

- Jatketaan pohjoismaista yhteistyötä, jossa keskitytään miesten naiseen kohdistamaan väkivaltaan.
- Jatketaan lainsäädäntö-, sosiaali- ja terveystieteiden sekä koulutusasioista vastaavien ministerineuvostojen kanssa yhteistyötä, joka liittyy prostituutiotarkoituksessa tapahtuvan ihmiskaupan vastaisiin toimiin.

Sukupuolten tasa-arvon valtavirtaistaminen jatkuu pohjoismaisessa yhteistyössä siten, että Pohjoismaiden tasa-arvoministerit (MR-JÄM) seuraavat edelleenkin Pohjoismaiden ministerineuvoston pyrkimyksiä naisten ja miesten tasavertaisen edustuksen varmistamiseksi ministerineuvoston alaisissa pohjoismaisissa yhteistyöelimissä.

3.2 Sukupuoli ja nuoret

Pohjoismaiden ministerineuvosto priorisoi ohjelmakaudella toimia, jotka liittyvät teemaan nuoret, sukupuoli ja tasa-arvo.

Poikien ja tyttöjen sukupuoli-identiteetit ovat muutoksessa. Mikäli haluamme estää uudenlaisten sukupuolistereotyyppien syntyä, tarvitsemme enemmän tietoa siitä, miten tiedotusvälineet, sosiaalinen, kulttuurinen ja etninen tausta, kulutustottumukset ja omat odotukset vaikuttavat poikien ja tyttöjen sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolisidonnaisiin valintoihin. Lisäksi on valotettava poikien ja tyttöjen varhaisten valintojen ja varhaisen sosialisoinnin seurauksia.

Pohjoismaiset tutkimukset antavat selviä viitteitä siitä, että pohjoismaiset työmarkkinat ovat yhä jakautuneet sukupuolen mukaan ja että niillä vallitsee stereotyyppisiä käsityksiä naisten ja miesten ”luonnollisista” ammateista. Alojen, ammattien ja ammattiryhmien vahva sukupuolisidonnaisuus on este naisten ja miesten tasa-arvolle työpaikoilla. Työmarkkinoiden sukupuolijaon purkamisessa on keskityttävä ajankohtaan, joka edeltää nuorten ammatinvalintoja. Se vaatii huomion keskittämistä opinto- ja ammatinvalinnanohjaukseen sekä työharjoitteluihin, joita tytöille ja pojille tarjotaan.

Lisäksi on tarvetta kiinnittää huomiota sukupuolen merkitykseen työssä, jolla pyritään parantamaan poikien ja tyttöjen elämäntapaa, hyvinvointia ja terveyttä, ja kyetä kohdistamaan ennalta ehkäisevät toimet oikein. Nuorten keskuudessa tulisi herättää keskustelua sukupuolen vaikutuksesta

hyvinvointiin ja terveyteen, sillä tähänastiset toimenpiteet ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Samalla on tärkeää, että tyttöjen ja poikien kanssa käytävä keskustelu etenee heidän ehdoillaan ja heidän näkökulmastaan.

Tiedotusvälineiden tarjoamat suppeat mies- ja naiskuvat sekä ankarat vartalo-, ulkonäkö- ja menestymisvaatimukset eivät anna tytöille ja pojille riittävästi esikuvia ja toimintamalleja, joista he voisivat valita identiteettiä rakentaessaan. Julkisen tilan seksualisoitumisen lisääntyessä on samalla todennäköistä, että hyvin rajoittunut seksuaalisuuden määrittely ja usein hyvin stereotyyppinen sukupuolen kuvaaminen vaikuttavat poikien ja tyttöjen elämäntilanteeseen. Tässä yhteydessä on erityisenä haasteena hankkia tietoa etnisiin vähemmistöryhmiin kuuluvien pohjoismaisten nuorten naisten ja miesten sukupuolikäsityksistä.

Aivan liian monet tytöt ja pojat joutuvat todistamaan väkivaltaa, ja jotkut kohtaavat väkivaltaa lähes päivittäin. Nuoret ovat väkivaltaisia toisiaan kohtaan, joutuvat itse väkivallan kohteeksi ja joutuvat todistamaan koulu- tai katuväkivaltaa. Monia nuoria kiusataan, ja sillä on joskus hyvin traumatisoivia pitkäaikaisia seurauksia. He kohtaavat väkivaltaa TV:ssä, teatterielokuvassa ja tietokonepeleissä. Väkivalta saa sijaa niin poikien kuin tyttöjenkin elämästä, mutta enemmän poikien. Tiedämme, että varhaisten väkivaltakokemusten ja myöhemmän väkivaltaisen käytäytymisen tai uhrin roolin omaksumisen välillä voi olla yhteys. Sen vuoksi myöhemmin elämässä esiintyvää väkivaltaisuutta voidaan ehkäistä, kun kiusaamisen ja väkivallan vastaiseen toimintaan sisällytetään sukupuolinäkökulma varhaisessa elämänvaiheessa.

3.2.1 Painopistealueet

Kaikkiin sukupuoli ja nuoret -teemaan liittyviin Pohjoismaiden ministerineuvoston ohjelmakauden painopistealueisiin sisältyy vähemmistönäkökulma, ja niihin kuuluvat seuraavat hankkeet:

- Aloitetaan korkeakouluasteen koulutuksesta, koulu yhteistyöstä, tutkimuksesta ja kulttuurista vastaavien ministerineuvostojen sekä Pohjoismaiden neuvoston kansalais- ja kuluttajavaliokunnan kanssa yhteistyö, joka liittyy tyttöjen ja poikien koulutus-, ammatti-, elämäntapa- ja sukupuoliroolivalintoihin.

- Aloitetaan korkeakouluasteen koulutuksesta, kouluyhteistyöstä sekä lapsista ja nuorista vastaavien ministerineuvostojen ja pohjoismaisen yhteistyökomitean kanssa yhteistyö, joka liittyy teemaan nuoret, sukupuoli ja vaikutusmahdollisuudet.
- Käynnistetään kulttuuriasioista sekä lapsista ja nuorista vastaavien ministerineuvostojen kanssa tutkimuksia, joissa tietokonepelien sisältöä ja kehitystä tarkastellaan sukupuolinäkökulmasta.
- Aloitetaan Pohjoismaiden ministerineuvoston nuorisoyhteistyön komitean sekä sosiaali- ja terveysasioista vastaavan ministerineuvoston kanssa yhteistyö, jossa nuorten terveyttä tarkastellaan sukupuolinäkökulmasta.
- Välitetään tietoa tuloksista, joita on saatu pohjoismaisesta projektista ”Miten pornografian leviäminen vaikuttaa poikien ja tyttöjen sukupuolikäsityksiin?”, ja kutsutaan elinkeino- sekä kulttuuriasioista vastaavat ministerineuvostot yhteistyöhön, joka liittyy teemaan sukupuoli ja pornografia.
- Välitetään tietoa pohjoismaisen Sukupuoli ja väkivalta –tutkimusohjelman tuloksista.

4. Sukupuoli, kulttuuri ja viestintä

Pohjoismaisen yhteistyön tärkeä osa on ollut kansan- ja korkeakulttuurin, taiteilijavaihdon sekä pohjoismaisen taide- ja kulttuurielämän koordinoimisen tukeminen. Kulttuuriyhteistyötä voidaan vahvistaa ja uudistaa tarkastelemalla tätä keskeistä yhteistyöaluetta sukupuolinäkökulmasta. Sukupuoli vaikuttaa siihen, mitä taiteen ja kulttuurin alalla luodaan ja kuka sitä luo. Sukupuoli vaikuttaa myös siihen, miten kulttuuria ja taidetta välitetään.

Samalla kulttuuri välittää yhteiskunnan rakenteellisia elementtejä, kuten sukupuolta, etnisyyttä ja kulttuurisia käsityksiä. Taiteella on usein kriittinen tai avartava näkökulma näihin ilmiöihin. Siksi onkin erityisen tärkeää seurata, miten taide ja kulttuuri käsitteellistävät sukupuolta ja tasa-arvoa.

Voimakkaasti muuttuva perhekäsitys on myös osa pohjoismaista kulttuuria ja nykyaikaa. Nuoret tiedostavat sukupuolikäsitysten muuttumisen ja tulevaisuuden sukupuolikäsityksiin liittyvät uudet odotukset. Nuorten identiteettiin vaikuttavat mm. joukkotiedotusvälineiden, tietokonepelien, kulttuurin ja viestinnän välittämät sukupuolikuvat. Naiset ja miehet esittelevät joukkotiedotusvälineissä ja joukkoviestinnässä eri tavoin paitsi sukupuolen myös etnisen, kulttuurisen tai muun taustan perusteella. Keskeistä on se, miten sukupuolistereotypioita (ja muita rakenteita luovia kategorioita) välitetään – ja ehkä myös vahvistetaan – taiteen, tiedotusvälineiden ja pornografian avulla.

Pohjoismaiden ministerineuvosto aikoo työskennellä laajapohjaisesti tuodakseen sukupuoleen, kulttuuriin ja viestintään liittyvät ongelmat pohjoismaiseen päiväjärjestykseen.

Tässä yhteydessä on keskeistä kysyä myös, voidaanko taiteen ja kulttuurin avulla edistää integraatiota ja tasa-arvoa tulevaisuudessa.

5. Pohjoismaisen tasa-arvoyhteistyön organisointi

Pohjoismaiden tasa-arvoasioista vastaavat ministerit ovat tehneet kohta jo yli 30 vuoden ajan yhteistyötä yhteisesti kiinnostavissa asioissa. Pääsääntönä on, että pohjoismaista yhteistyötä tehdään silloin, kun siitä saadaan konkreettista pohjoismaista hyötyä. Pohjoismaista tasa-arvoyhteistyötä koordinoivat yhteistyössä tasa-arvoasioista vastaava ministerineuvosto (MR-JÄM), tasa-arvokysymysten pohjoismainen virkamieskomitea (ÄK-JÄM) sekä muiden pohjoismaisten yhteistyöalueiden ministerineuvostot.

5.1 Pohjoismaiset yhteistyökumppanit

Tasa-arvoasioista vastaava ministerineuvosto (MR-JÄM) kehittää yhteistyöohjelman voimassaoloaikana muiden ministerineuvostojen kanssa yhteistyötä, joka liittyy ajankohtaisiin poliittisiin aiheisiin. Tavoitteena on keskittyä valtavirtaistamisstrategian mukaisesti sukupuolueen liittyviin asioihin alueilla, joita on aikaisemmin laiminlyöty tai joilla monialainen yhteistyö voi synnyttää synergiaetuja.

Pohjoismainen tasa-arvosektori tekee yhteistyötä Pohjoismaiden ministeriöiden, kansallisten viranomaisten, sukupuolitutkimusyksiköiden, nais- ja miesjärjestöjen sekä tutkijoiden kanssa.

Pohjoismainen naistutkimusinstituutti (NIKK) tehtävänä on käynnistää, edistää ja toteuttaa hankkeita, joilla pyritään valottamaan tärkeitä tasa-arvo- ja sukupuolipoliittisia kysymyksiä.

Tulosten, tutkimusten ja tiedon tehokas välittäminen kaikkialla Pohjoisessa on tärkeä osa prosessia, jonka tavoitteena on entistä tasa-arvoisempi yhteiskunta.

5.2 Kansainväliset yhteistyökumppanit

Pohjoismaisesta tasa-arvopolitiikasta ollaan hyvin kiinnostuneita kansainvälisesti. Se on merkki siitä, että tietoisuus perheen, työelämän ja yhteiskunnan tasa-arvoisuuden tärkeydestä kasvaa maailmalla.

Eurooppalaisesta näkökulmasta pohjoismaisen tasa-arvoyhteistyön tärkeimpiä alueita on naisten osallistuminen elinkeinoelämään ja päätöksentekoprosesseihin.

Pohjoismaat ja itsehallintoalueet tekevät yhteistyötä paitsi EU:n instituutioiden, mukaan lukien tulevan Euroopan tasa-arvoinstituutin, myös kansainvälisten järjestöjen kanssa, sikäli kuin se on aiheellista. Järjestöistä voidaan mainita Euroopan neuvosto, OECD, Etyj ja Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö IOM.

YK:n työhön Pohjoismaat ja itsehallintoalueet osallistuvat tekemällä tasa-arvopoliittisia aloitteita ja tukemalla Pekingin naiskonferenssissa vuonna 1995 hyväksytyin naisten oikeuksien toimintaohjelman (*Platform for Action*) noudattamista.

5.3 Yhteistyö naapurimaiden kanssa

Pohjoismaiden ministerineuvoston naapuruusyhteistyö EU:hun kuuluvien Viron, Latvian ja Liettuan kanssa perustuu vuoropuheluun ja tasavertaisuuteen, ja sen lähtökohtana on pohjoismais-balttilaisen tasa-arvoyhteistyön ohjelma (*Nordic Baltic Equality Co-operation Program*), jonka Pohjoismaiden ja Baltian maiden tasa-arvoministerit ovat hyväksyneet.

Baltian maiden kanssa tehtävän tasa-arvoyhteistyön tavoitteena on tukea tasa-arvon sisällyttämistä poliittisiin päätöksentekoprosesseihin paikallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla sekä vaihtaa hyviä kokemuksia.

Tähän yhteistyöhön sisältyy myös tutkijoiden, naisjärjestöjen ja muiden kansalaisjärjestöjen välinen yhteistyö. Baltian maiden kanssa tehtävä yhteistyö tähtää molemminpuoliseen pohjoismais-balttilaiseen hyötyyn.

Luoteis-Venäjän kanssa tehtävä yhteistyö taas perustuu kunkin maan monenvälisiin yhteistyösuhteisiin. Yhteistyöhön on luettava mukaan myös Arktis.

Pohjoismaiden, Baltian maiden ja Luoteis-Venäjän monenvälisten suhteiden tavoitteena on kehittää hyvää naapuruutta demokratian vahvistamiseksi koko alueella ja luoda edellytyksiä avoimille ja monimuotoisille suhteille. Näihin arvoihin lukeutuu myös sukupuolten välinen tasa-arvo.

Pohjoismaat, Baltian maat ja Luoteis-Venäjä ovat valinneet osittain eri teitä sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi. Yhteistyössä tulee hyödyntää pohjoismaista, balttilaista ja venäläistä tasa-arvo-osaamista ja laatia strategioita yhteisten tavoiteohjelmien toteuttamiseksi. Samalla koko alueella on edelleenkin tärkeää tukea naisten aktiivista osallistumista demokraattisten elinten toimintaan.

EU:n pohjoinen ulottuvuus keskittyy Pohjois-Euroopan asioihin. Pohjoismaiden ministerineuvosto jatkaa työskentelyä, jonka tavoitteena on laatia EU:n pohjoiseen ulottuvuuteen liittyvä strategia. Kaikkein kumppanuushankkeen puitteissa toteutettavaan työskentelyyn on sisällytettävä sukupuoli- ja tasa-arvonäkökulma.

Með áherslu á kynferðier stefnt að jafnréttissamfélagi

Norrænt jafnréttissamstarf 2006-2010

Íslensk útgáfa

Efnisyfirlit

1. Norræn jafnréttisstefna andspænis nýjum verkefnum	81
2. Kynjasjónarmið miðlæg hjá Norrænu ráðherranefndinni	84
3. Forgangsmál 2006-2010.....	86
3.1 Kynferði og völd	86
3.1.1 Áherslusvið	88
3.2 Kynferði og æska	89
3.2.1 Áherslusvið	90
4. Kynferði, menning og samskipti	92
5. Skipulag norræns jafnréttisstarfs	93
5.1 Norrænir samstarfsaðilar	93
5.2 Alþjóðlegir samstarfsaðilar	94
5.3 Nágrannalandasamstarfið	94

1. Norræn jafnréttisstefna andspænis nýjum verkefnum

Í 30 ár hefur Norræna ráðherranefndin stuðlað að því að hin norrænu samfélög þróuðust í átt til aukins jafnréttis kynjanna. Virk jafnréttisstefna einkennir norræn lýðræðisþjóðfélög.

Jafnrétti felur í sér jafnan aðgang að völdum og áhrifum, að konur og karlar hafi sömu réttindi, skyldur og tækifæri á öllum sviðum mannlífsins, og samfélag sem er laust við kynbundið ofbeldi.

Í samfélagi, þar sem jafnrétti ríkir, fá kraftar og hæfileikar beggja kynja að njóta sín. Jafnrétti hefur þannig þýðingu fyrir verðmætasköpun og fyrir þróun og endurnýjun á ýmsum sviðum þjóðmála svo sem velferðarmála, atvinnumála og atvinnusköpunar.

Jafnrétti byggist á grundvallarverðmætum eins og mannvirðingu, jafngildi, skilningi, lífsgæðum og góðri sjálfsvitund. Norrænt samstarf um jafnrétti kynjanna grundvallast á sameiginlegri hefð og af því hafa norrænu löndin og sjálfsstjórnarsvæðin gagnkvæman hag þar sem þau glíma við mörg sömu vandamál. Sjálfsagt er að norrænu velferðarríkin skiptist á upplýsingum um reynslu sína, nýti þekkingu hvert annars og ræði saman á pólitískum vettvangi.

Við norrænni jafnréttisstefnu blasa ný viðfangsefni í tengslum við aukna alþjóðavæðingu og þróun á sviði hefðbundinna jafnréttismála. Meðal þeirra er breytt skoðun ungs fólks á því hvernig kynferði hefur áhrif á tækifæri þess, aldurssamsetning þjóðanna, uppstokkun atvinnulífsins, alþjóðavæðing og fjölmenningarlegt samfélag.

Íbúa Norðurlandanna eru ólíkir eftir uppruna þeirra, félagslegri stöðu, heimahögum, kynslóð, fjölskyldustöðu, kynhneigð og viðhorfi til kynlífs eða heilsufari. Áleitin viðfangsefni jafnréttisstefnunnar eru nálgunin við

fjölbreytnina og hina mismunandi hópa í ákvörðunarferlinu og opinberri umræðu, þar sem jafnréttisstefnan mótast.

Hin norræna áhersla á karla og jafnrétti, sem er einstök í alþjóðlegu samhengi, er gott dæmi um ávinning af jafnréttisstefnunni og nauðsyn þess að margir mismunandi hópar leggi sitt af mörkum við mótun hennar.

Sé ráð fyrir því gert að mismunandi hæfileikar, þekking og reynsla bæði karla og kvenna fái notið sín, hefur það áhrif á og auðgar framþróunina á öllum sviðum samfélagsins. Gefa á bæði konum og körlum tækifæri til að takast á hendur ný verkefni og láta önnur af hendi, bæði í atvinnulífinu og á heimilinu. Virk þátttaka karla í jafnréttisþróuninni er forsenda þess að hægt verði að ná takmarkinu um jafnréttissinnað samfélag. Í þessu sambandi felst sérstök hvatning til að fá einnig karlmenn af mismunandi þjóðerni, trú og menningu til liðs við jafnréttisbaráttuna.

Möguleikar norrænna karla og kvenna til að sameina uppeldi barna, umönnun þeirra, atvinnulíf og þátttöku í stjórnámálum haldast í hendur við þróun velferðarríkisins og stefnuna í málum sem varða umönnun barna. Með stofnun norrænu velferðarríkjanna og löggjöfinni á jafnréttissviðinu hefur frá því á sjöunda áratugnum tekist að ná flestum markmiðum jafnréttisstefnunnar, en önnur mikilvæg verkefni, ekki síst í atvinnulífinu, eru að sumu leyti enn óleyst.

Vinumarkaðurinn, menntageirinn og atvinnulífið í norrænu ríkjunum og sjálfsstjórnarsvæðum er enn kynjaskipt. Karlar gegna flestum stjórnunarstöðum í atvinnulífinu. Sama á við um rannsóknarverkefni. Þrátt fyrir jákvæðar breytingar hvað varðar þátttöku karla í umsjá barna, bera konur meginþunga ábyrgðarinnar á heimili og börnum, bæði í fjölskyldunni og í opinberum umönnunarstofnunum og forskólum. Feðraorlof er aðeins að nokkru leyti nýtt í flestum norrænu ríkjunum og sjálfsstjórnarsvæðunum. Ofbeldi gegn konum og börnum auk mansals og vændisþrælkunar eru enn alvarleg vandamál – líka á Norðurlöndum.

Jafnréttisstefna er í stöðugri þróun og hún er breytingum háð. Hún verður bæði fyrir áhrifum af almennri samfélagsþróun og mismunandi þátttakendum á jafnréttissviðinu innan hins opinbera, samtökum atvinnulífsins og frjálsum félagasamtökum. Samfélag í þróun kallar á jafnréttisstefnu í þróun. Norræna ráðherranefndin vill stuðla að því að allir hinir mismunandi áhrifavaldar jafnréttisþróunarinnar komi að stefnumótun jafnréttismála.

Hið árangursríka norræna jafnréttisstarf á áfram sem endranær að byggjast á samstarfinu milli norrænu landanna og sjálfsstjórnarsvæðanna, en öflug og fjörleg jafnréttisstefna innan hins norræna samstarfs á einnig að hafa mikla þýðingu í nágrennalöndum Norðurlanda og fyrir stöðu Norðurlanda í Evrópu.

2. Kynjasjónarmið miðlæg hjá Norrænu ráðherranefndinni

Eðlilega hefur það hvílt þyngst á norrænu jafnréttisráðherrunum að tryggja aukið jafnrétti innan Norrænu ráðherranefndarinnar. En árið 1997 samþykkti Norræna ráðherranefndin framkvæmdaáætlun um jafnréttismál í því skyni að gera jafnrétti miðlægt í öllu norrænu samstarfi.

Farið var yfir framkvæmdaáætlunina í júní árið 2000 og þá ákváðu norrænu samstarfsráðherrarnir að fela framvegis einstökum ráðherranefndum ábyrgðina á því að auka jafnrétti innan sinna samstarfssviða og stofnana. Ráðherranefndirnar skyldu upp frá því gera grein fyrir hvernig þær huguðu að jafnrétti kynjanna hver á sínu sviði í ársskýrslum sínum.

Ráðherranefndin fyrir jafnréttismál (MR-JÄM) hefur síðan borið ábyrgð á því að ýta sérstökum átaksverkefnum úr vör til að auka jafnrétti á þeim sviðum, þar sem þess gerist sérstök þörf.

Auk þess að fela hinum mismunandi ráðherranefndum að leggja mat á eigin starfsemi út frá sjónarhóli jafnréttis hefur fjölmörgum verkefnum verið hrint í framkvæmd í því augnamiði að flétta jafnréttissjónarmið inn í starf Norrænu ráðherranefndarinnar. Samstarfsráðherrarnir hafa ákveðið að fjárhagsáætlunum Norrænu ráðherranefndarinnar skuli fylgja greining á úthlutun fjár með tilliti til kynja- og jafnréttissjónarmiða. Þar að auki á fræðslu- og upplýsingastarf og ákvarðanatoka að taka mið af jafnréttissjónarmiðunum m.a. með því að reglulega séu gefnar út tölulegar upplýsingar um kynjahlutfall.

Enn fremur hafa verið samdar skýrar viðmiðunarreglur um þátttöku kvenna og karla í samstarfsstofnununum. Öllum meiriháttar stofnunum Norrænu ráðherranefndarinnar er skylt að samþætta jafnrétti rekstri sínum.

Til að tryggja að ávallt sé hugað að kynja- og jafnréttissjónarmiðum í starfsemi Norrænu ráðherranefndarinnar hafa jafnréttisráðherrarnir með höndum eftirlit með starfi hinna ráðherranefndanna. Því verður árlega gefin út skýrsla á vegum jafnréttisráðherranna fyrir Norðurlandaráð um samþættingu jafnréttissjónarmiða við alla norræna samvinnu.

3. Forgangsmál 2006-2010

Jafnréttisstarf Norðurlandanna er afar umfangsmikið og norrænt samstarf getur ekki náð til allra þátta þess. Norræna ráðherranefndin hefur ákveðið að tvö meginsvið verði höfð í fyrirrúmi í norrænu jafnréttissamstarfi árin 2006 til 2010, þ.e.a.s. *Kynferði og völd* og *Kynferði og æska*.

Verkefni á báðum þessum sviðum verða unnin út frá hugmyndinni um norrænt notagildi og fjalla um málefni sem snerta sameiginlega hagsmuni norrænu landanna og sjálfsstjórnarsvæðanna.

Verkefni innan ramma norræns jafnréttissamstarfs verða kynnt í árlegum framkvæmdaáætlunum sem jafnréttisráðherrarnir, MR-JÄM, hafa samþykkt.

Nýir hópar kvenna og karla með mismunandi bakgrunn hvað varðar stöðu á félagslegu sviði, menningu, þjóðerni, kynlífs og sjálfsmyndar, láta til sín taka í norrænu starfi og móta ný markmið jafnréttisstarfsins á Norðurlöndum. Til að tryggja jafnrétti hjá öllum hópum hins norræna samfélags verður Norræna ráðherranefndin að sjá til þess að tekið verði tillit til minnihlutahópa í öllum væntanlegum átaksverkefnum á jafnréttis-sviðinu.

Við þróun norræns jafnréttisstarfs skal taka mið af fjölbreytni norræns samfélags um þessar mundir, bæði hvað varðar nýja og gamla norræna ríkisborgara.

3.1 Kynferði og völd

Þrátt fyrir góðan árangur á sumum sviðum er áfram mikilvægt að ræða hvernig megi enn frekar stuðla að jafnri þátttöku kvenna og karla.

Á seinni árum hafa verið gerðar kannanir á völdum í Danmörku, Svíþjóð og Noregi. Norræna ráðherranefndin hefur enn fremur fjár-

magnað ýmis rannsóknarverkefni um kynferði og stjórnámál á Norðurlöndum, til dæmis bókina "Ligestillede demokratier?" (Ríkir jafnrétti í lýðræðisríkjunum?) sem fjallar um norrænu kerfin og herhvatningu kvenna á sviði stjórnamála á Norðurlöndum.

Sameiginleg niðurstaða er að kynferði móti enn stjórnámalin, atvinnulífið og fjölskyldulífið, en að það hafi orðið miklum mun hraðari þróun í átt til jafns aðgangs kynjanna að völdum og áhrifum á sumum sviðum en öðrum.

Skýr mynd birtist hvað varðar flestar stofnanir, hvort sem um er að ræða einkarekin fyrirtæki, pólitískar og opinberar stofnanir eða rannsóknarstofnanir: Hlutfall kvenna minnkar eftir því sem hærra dregur í valdastiganum. Það eru aðeins fáar markverðar undantekningar frá reglunni. Nefna má margar ástæður fyrir þessari stöðu mála, en með stefnumið framtíðarinnar í huga er rétt að gera sér grein fyrir þeim mannauði sem norrænu velferðarríkin missa af vegna slíkrar misskiptingar.

Norðurlöndin eru þekkt fyrir hlutfallslega mikla þátttöku kvenna í lögþingum og ríkisstjórnnum, sem er afleiðing virkrar kvennabaráttu í gegnum tíðina í hverju landi fyrir sig. En þrátt fyrir það, að konur hafi náð tryggri fótfestu við ákvarðanatöku á vettvangi sveitarstjórna og ríkis, er enn töluvert í land að jafna stöðu karla og kvenna innan opinberra og pólitískra stofnana hinna norrænu lýðræðisríkja.

Vitað er að konur eiga erfitt með að komast í stjórnunarstöður í einka-geiranum og hjá hinu opinbera. En það er einnig mikilvægt að huga að því hve fáar konur samanborið við karla gegna háum stöðum á sviði rannsókna einka- og opinberra aðila, fjölmiðla, menningar, trúfélaga, íþróttar, dómstólanna, réttarkerfisins og varnarmála.

Kynjaskiptur vinnumarkaður og raunverulegir möguleikar karla og kvenna til að samræma launað starf og fjölskylduna er skilyrðislaust málaflokkur sem verður að veita athygli eins og áður.

Norræna rannsóknarverkefnið "Kyn og ofbeldi á Norðurlöndum", sem NordForsk (áður NorFa) stjórnaði á fyrra samstarfsmálinu árin 2000-2005, hefur skilað mikilvægri þekkingu sem kemur að gagni í baráttunni við ofbeldi gegn konum. Því til viðbótar skiptir miklu máli að athyglinni sé einnig beint að minnihlutahópum á Norðurlöndunum svo að stuðningur við fórnarlömbin komi öllum konum til góða og aðgerðir nái til allra hópa karlmanna sem beita ofbeldi.

Enn fremur er nauðsynlegt að halda áfram áttakinu gegn verslun með fólk, einkum kynlífsþrælkun. Norrænu ríkisstjórnirnar og Norræna ráðherranefndin hafa lagt mikla áherslu á þessi vandamál en betri samhæfing mismunandi verkefna á Norðurlöndunum og nágrannalöndum þeirra myndu styrkja samstarfið.

3.1.1 Áherslusvið

Áherslusvið, sem Norræna ráðherranefndin setur á oddinn í sambandi við "kyn og völd" á samstarfstímanum, taka öll mið af minnihlutastjórnarmíðinu og fela í sér eftirfarandi verkefni:

- Að koma á samstarfi við ráðherranefndina fyrir félags- og heilbrigðismál um velferðarkerfið og markmið jafnréttisstefnunnar. Í þessu skyni ber að nýta þann árangur af velferðarrannsóknaráætluninni sem viðkemur jafnréttisstarfinu.
- Að koma á samstarfi við ráðherranefndina fyrir vinnumarkað og vinnuumhverfi, ráðherranefndina um löggjöf, ráðherranefndina fyrir efnahagsmál og ráðherranefndina fyrir atvinnulíf vegna réttinda ungbarnaforeldra og fjölskyldustefnu á Norðurlöndunum, þátttöku og áhrifa í atvinnulífinu, kynskipts vinnumarkaðar og verkaskiptingar á sviði umönnunar.
- Að koma á samstarfi við ráðherranefndina fyrir atvinnulíf og ráðherranefndina fyrir vinnumarkað og vinnuumhverfi varðandi fjárhagslegar eignir, þátttöku í atvinnulífinu og stjórnun í atvinnulífinu.
- Að halda áfram samstarfinu við ráðherranefndina um efnahagsmál vegna samþættingar kynja- og jafnréttisstjórnarmiða við fjárlög norrænu landanna.
- Að halda norræna ráðstefnu til að ræða kyn, völd og áhrif jafnréttisstefnunnar til þessa og hvort löggjöf og stefnumótun á vettvangi stjórn mála hafi fært Norðurlöndin nær jafnrétti í raun.
- Að halda áfram norrænu samstarfi um að fylgjast grannt með ofbeldi karla gegn konum.
- Að halda áfram samstarfinu við ráðherranefndina fyrir löggjöf, félags- og heilbrigðismál og fyrir menntamál vegna aðgerða gegn mansali og vændi.

Í framhaldi af þeirri stefnu að gera jafnréttismál miðlæg í samstarfi norrænu ríkjanna munu jafnréttisráðherrarnir (MR-JÄM) áfram hafa eftirlit með þeirri starfsemi Norrænu ráðherranefndarinnar sem miðar að því að jafna stöðu kvenna og karla í samstarfsstofnunum á vegum Norrænu ráðherranefndarinnar.

3.2 Kynferði og æska

Norræna ráðherranefndin vill setja í forgang verkefni um ungt fólk, kyn og jafnrétti.

Kynjaímynd drengja og stúlkna er að breytast. Eigi að koma til móts við nýja staðalímynd af kynjum unga fólksins er þörf á aukinni vitneskju um hvernig fjölmiðlar, félagslegur bakgrunnur, menningarlegur og þjóðernislegur bakgrunnur, neysluvenjur og eigin væntingar móta kynjaímynd drengja og stúlkna og hvernig þau hafna og velja á grundvelli kyns.

Varpa á ljósi á afleiðingar af vali drengja og stúlkna snemma á lífsleiðinni og félagslega mótun.

Rannsóknir á Norðurlöndum benda eindregið til þess að norrænn vinnumarkaður beri enn merki kynjaskiptingar og staðalímynda um "náttúrulegan" starfsvettvang karla og kvenna. Sterk kynjaskipting innan fags, atvinnu og flokkunar á stöðum koma í veg fyrir að jafnrétti ríki milli karla og kvenna á vinnustað. Í þeirri viðleitni að draga úr kynjaskiptingu á vinnumarkaði ber að bregðast við áður en unga fólkíð ákveður hvað það vill taka sér fyrir hendur í framtíðinni. Þess vegna ber að beina athyglinni að þeirri náms- og starfsráðgjöf ásamt starfskynningu sem drengjum og stúlkum stendur til boða.

Einnig er nauðsynlegt að huga að þýðingu kynja í starfi til að bæta lífsvenjur drengja og stúlkna, líðan þeirra og heilbrigði og til að geta skipulagt árangursríkt forvarnarstarf. Vekja þarf umræðu meðal unga fólksins um líðan þess og heilbrigði með hliðsjón af kynjaviðhorfum vegna þess að verkefni í þá átt hafa fram að þessu reynst ófullnægjandi. Jafnframt er mikilvægt að samræður drengja og stúlkna fari fram á þeirra eigin forsendum og út frá þeirra eigin sjónarmiðum.

Staðalmyndir kvenna og karla í fjölmiðlum og mikil áhersla á líkamann, útlit og samkeppni veita drengjum og stúlkum takmarkaðar fyrirmyndir og viðfangsefni að velja á milli þegar þau móta eigin sjálfs-

mynd. Þá er líklegt að aukin kynlífsvæðing í almannarými, sem gefur þrönga mynd af kynlífi og oft staðlaðar kynjaímyndir, hafi áhrif á líf og hegðan drengja og stúlkna. Í þessu sambandi verður knýjandi að rannsaka hvert viðhorf ungra kvenna og karla í erlendum minnihlutahópum á Norðurlöndum er til kynjamunar.

Allt of margir drengir og stúlkur verða vitni að ofbeldi og sum upplifa ofbeldi nánast daglega. Ungt fólk beitir annað ungt fólk ofbeldi, verður sjálft fyrir ofbeldi og horfir upp á ofbeldi í skólanum eða úti á götu. Mörg verða lögð í einelti sem á stundum veldur langvarandi áfallaröskun. Þau sjá ofbeldi í sjónvarpinu, í kvikmyndahúsunum og í tölvuleikjunum. Ofbeldi er snar þáttur í lífi bæði drengja og stúlkna en þó ber meira á því hjá drengjum. Vitað er að samhengi kann að vera milli þess að upplifa ofbeldi á unga aldri og hins að fremja ofbeldisverk eða að hljóta eða taka sér hlutverk fórnarlambins síðar á ævinni. Því kann samþætting kynja-viðhorfa og átaksverkefnis gegn einelti og ofbeldi í æsku að koma í veg fyrir ofbeldi síðar á ævinni.

3.2.1 Áherslusvið

Átaksverkefni á sviði kynferðis og ungdóms, sem Norræna ráðherranefndin setti á oddinn á ætunartímanum, taka öll sem eitt mið af sjónarmiðinu um minnihlutahópana og fjalla um eftirfarandi:

- Að koma á samstarfi við ráðherranefndina fyrir æðri menntun, ráðherranefndina fyrir skólasamstarf, ráðherranefndina fyrir rannsóknir, ráðherranefndina fyrir menningarmál og ríkisborgara- og neyslunefndina um val drengja og stúlkna á menntun, atvinnu, lífsstíl og kynjahlutverki.
- Að koma á samstarfi við ráðherranefndina fyrir æðri menntun, ráðherranefndina fyrir skólasamstarf, ráðherranefndina fyrir börn og ungmenni auk Norrænu samstarfsnefndina um ungt fólk, kyn og áhrif.
- Að stuðla að rannsóknum á innihaldi og þróun tölvuleikja út frá kynjasjónarmiðum í samvinnu við ráðherranefndina fyrir menningarmál og ráðherranefndina fyrir börn og ungt fólk.
- Að stuðla að samstarfi um æsku og heilsu út frá kynjasjónarmiðum við æskulýðsnefnd Norrænu ráðherranefndarinnar og ráðherranefndina fyrir félags- og heilbrigðismál.

- Að miðla upplýsingum um niðurstöður norræna verkefnisins ”Hvordan pornografiens udbredelse påvirker drenge og pigers opfattelse af køn” (Hvernig viðhorf drengja og stúlkna til kynferðis dregur dóm af klámvæðingunni), og bjóða ráðherranefndina um atvinnu og ráðherranefndina um menningarmál til samstarfs um málaflokkinn kynferði og klám.
- Að miðla upplýsingum um niðurstöður norræna rannsóknarverkefnisins um kynferði og ofbeldi.

4. Kynferði, menning og samskipti

Stuðningur við há- og þjóðmenningu, kynningu á listamönnum og samræmingu norræns lista- og menningarlífs hefur verið snar þáttur í norrænu samstarfi. Sé hugað að kynjasjónarmiðum í þessum mikilvæga hluta samstarfsins getur það stuðlað að því að efla og endurnýja menningarsamstarfið. Kyn skiptir máli þegar litið er til þess sem skapað er á lista- og menningarsviðinu – og hver það er sem skapar. Og kyn skiptir máli um hvernig list og menningu er miðlað.

Jafnframt tjáir listsköpunin afstöðu til þátta sem varða innviðu samfélagsins eins og kynferði, uppruna og menningarleg mynstur. Listin gagnrýnir og vekur til umhugsunar um þessi atriði. Þess vegna er líka mikilvægt að hafa í huga hvernig list og menning fjalla um kynferði og jafnrétti.

Fjölskyldumynstur í örri breytingu er einnig hluti af norrænni menningu og endurnýjun. Unga fólkid verður þess áskynja að viðhorf til kynferðis breytist og fram koma nýjar væntingar um afstöðuna til kynjanna þegar fram líða stundir. Ímynd ungs fólks verður m.a. fyrir áhrifum af því hvernig kynjaímyndin birtist í fjölmiðlum, tölvuleikjum, menningu og tjáskiptum. Í fjölmiðlum og margmiðlum er gerður munur á konum og körlum eftir uppruna, menningu eða öðrum þáttum.

Spurningin um hvernig staðalmyndir um kyn (og fleiri viðlíka flokka) eru settar fram, ef til vill magnaðar, í listsköpun, fjölmiðlum og klámi, er þungvæg.

Norræna ráðherranefndin vill að norrænt samstarf fjalli á breiðum grunni um vandamál sem spretta af kynferði, menningu og tjáskiptum.

Áleitin spurning í þessu sambandi er enn fremur hvort unnt sé að stuðla að samþættingu og jafnrétti í framtíðinni gegnum list og menningu.

5. Skipulag norræns jafnréttisstarfs

Jafnréttisráðherrar Norðurlandanna hafa bráðum starfað saman í meira en 30 ár um sameiginleg hagsmunamál á sínu sviði. Þeirri meginreglu er fylgt í norrænu samstarfi að miða við norrænt notagildi. Norrænu jafnréttisstarfi er stjórnað í samvinnu ráðherranefndarinnar fyrir jafnrétti (MR-JÄM), embættismannanefndarinnar fyrir jafnrétti (ÄK-JÄM) og annarra norrænna ráðherranefnda á samstarfssviðinu.

5.1 Norrænir samstarfsaðilar

Á því tímabili sem samstarfsáætlunin nær til hefur ráðherranefndin um jafnrétti (MR-JÄM) í hyggju að þróa samstarf sitt við aðrar ráðherranefndir um aðkallandi pólitísk málefni. Sem lið í þeirri stefnu að gera jafnréttismál miðlæg í starfseminni er ætlunin að leggja áherslu á kyn á þeim sviðum sem áður hafa verið vanrækt eða til að skapa samlegðaráhrif með þverfaglegum aðferðum.

Norræna jafnréttissviðið starfar með ráðuneytum, opinberum stofnunum, aðilum sem stunda kynjarannsóknir, kvenna- og karlasamtökum og fræðimönnum á Norðurlöndum.

NIKK- Norræn stofnun fyrir kvenna- og kynjarannsóknir hefur það hlutverk að taka frumkvæði að og hrinda í framkvæmd verkefnum sem leitast við að varpa ljósi á spurningar er varða kynjapólitík og jafnréttismál.

Virk miðlun á niðurstöðum, rannsóknum og staðreyndum á öllum Norðurlöndunum er mikilvæg fyrir þróunina að jafnréttissinnaðra samfélagi.

5.2 Alþjóðlegir samstarfsaðilar

Mikill alþjóðlegur áhugi er á norræni jafnréttisstefnu. Það bendir til að jafnstaða innan fjölskyldunnar, atvinnulífsins og samfélagsins nýtur stöðugt meiri viðurkenningar á alþjóðavettvangi.

Það svið innan norræns jafnréttissamstarfs sem er sérstaklega mikilvægt í evrópsku tilliti er þátttaka kvenna í atvinnulífinu og ákvarðanatöku.

Fyrir utan samstarf við stofnanir Evrópusambandsins, þ. á m. væntanlega evrópska stofnun um jafnréttismál, starfa norrænu ríkin og sjálfstjórnarsvæðin með alþjóðlegum stofnunum eins og Evrópuráðinu, OECD, OSCE og IOM, að því marki sem henta þykir.

Norrænu löndin og sjálfstjórnarsvæðin beita sér innan Sameinuðu þjóðanna fyrir verkefnum á sviði jafnréttismála og standa vörð um *Platform for Action* í þágu kvenréttinda, sem sett var á fót á kvennaráðstefnunni í Peking árið 1995.

5.3 Nágrannalandasamstarfið

Samstarf Norrænu ráðherranefndarinnar við nágrannalöndin innan Evrópusambandsins, Eistland, Lettland og Litháen, byggist á samræðum og jafngildi, og er grundvölluð á samstarfsáætlun Norðurlanda og Eystrasaltsríkjanna um jafnréttismál, sem er samþykkt af jafnréttisráðherrum landanna

Markmið jafnréttissamstarfsins við baltnesku löndin er að vinna áfram að samþættingu jafnréttis innan pólitískrar ákvarðanatöku á staðbundnum, svæðisbundnum og þjóðlegum vettvangi og miðla upplýsingum um árangursríkar aðferðir.

Samstarf milli fræðimanna, kvennasamtaka og annarra óopinberra stofnana er hluti af þessu samstarfi. Samstarfið við Eystrasaltsríkin tekur mið af gagnkvæmu norræn-baltnesku notagildi.

Hvað varðar Norðvestur-Rússland byggist samstarfið á fjölhliða samskiptum milli einstakra landa. Norðurheimskautið telst til samstarfsvæðanna.

Fjölhliða samskiptum norrænu ríkjanna, Eystrasaltsríkjanna og Norðvestur-Rússlands er ætlað að tryggja að þessum nágrönnum semji

vel og að þeir vinni allir sem einn að því að efla lýðræði á svæðinu og skapi möguleika á opnum, óheftum samskiptum þar sem ríkir skoðana- og tjáningarfrelsi. Jafnrétti kynjanna er meðal slíkra grundvallarverðmæta.

Norrænu löndin hafa líkt og Eystrasaltsríkin og Norðvestur-Rússland kosið sér mismunandi leiðir til að stuðla að jafnrétti karla og kvenna. Samstarfið á að byggjast á sérfræðikunnáttu baltneskra, rússneskra og norrænna sérfræðinga á sviði jafnréttismála og leiða til áætlana um framkvæmd aðgerða sem hafa sömu mörk og mið. Jafnframt er sem áður mikilvægt að stuðla að virkri þátttöku kvenna í lýðræðislegum stofnunum á öllu þessu svæði.

Norðlæga víddin í starfsemi Evrópusambandsins fjallar um málefni nyrstu svæða Evrópu. Norræna ráðherranefndin vinnur áfram að því að semja áætlun í samræmi við norðlæga vídd ESB. Allt starf innan ramma samstarfsins á að fela í sér kynja- og jafnréttissjónarmið.